

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

21e jaargang nr. 4

15 juli 1992

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris

Stichter : G. Hebbelynck †

Voorzitter : H. Collumbien

Onder-Voorzitter en Penningmeester : A. Verbeke

Secretaris : R. Van Geluwe, Maisstraat 235, 9000 Gent

Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maisstraat 235, 9000 Gent

Redactie-Adres : Lijnmolenstraat 149, 9040 Sint-Amansberg - Gent

Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring Gent,
9000 Gent

Lidgeld : 400 fr. per jaar. Steunende leden : 600 fr. per jaar. Beschermleden :
1000 fr. per jaar. Buitenland : 100 fr. extra voor portkosten

INHOUD

- Het Schokkebroersvestje	198
- Inventaire Archéologique : Het Hotel Faligan	216
- Gezelschapsleven te Gent in de 19e begin 20e eeuw (Vervolg)	218
- Nieuwe gegevens over Lieven de Stoevere en de wapenschilden van de Orde van het Gulden Vlies (1445?)	224
- Het Zieklien	234
- Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg) De Meulestedebrug	240
- Gensche Woorde en Uitdrukkijngje (Deel VI)	250
- Oudheidkundige Kroniek : Rue d'Angleterre	253
- Vraag en Antwoord	255
- Lezers schrijven ons	259
- Bibliografie	261
- Gênsche Prâot	263
- Aanvullende ledenlijst	264

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum voor
Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-
Amansberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen);
Gesloten in juli en augustus. Bibliotheecaresse : Mevr. A. Eggermont.

Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149, 9040
Sint-Amansberg - Gent.

HET SCHOKKEBROERSVESTJE

Aan de Poel, een van de oudste en merkwaardigste plaatsen van Gent waar ooit eens de machtige middeleeuwse Turrepoort of Torrepoort verrees, was tot in het begin van deze eeuw de Sint-Michielsveste of Broederkinsveste, ook Schokkebroersvestje geheten, gelegen. Toen het ophield te bestaan en voor goed uit het Gents stadsbeeld verdween, had het een heel, heel lange en soms bewogen geschiedenis achter de rug tijdens dewelke het veel had meegemaakt, gezien en beleefd.

Over de Poel, waar ook vandaag nog een aantal mooie gebouwen en herenwoningen uit diverse bouwperiodes aan een groots verleden herinneren, kan men niet schrijven zonder stil te staan bij wat gedurende zoveel eeuwen mede tot de geschiedenis van deze plaats en haar omgeving heeft behoord : het Schokkebroersvestje en zij die er gewoond, geleefd en gewerkt hebben.

Maar laten we beginnen bij het begin, bij de oorsprong.

De Sint-Michielsveste behoorde bij de omwalling van de westelijke verdedigingsgordel van de stad bestaande uit : de Gracht - Houtlei - die vóór 1190 en vermoedelijk rond 1100 werd gegraven (over het juiste tijdstip lopen de meningen uiteen); uit de grote, stevige vestingmuur, die beheerst werd door torens en versterkte poorten : het Wijkhuis, de Zandpoort, de Posternepoort, de Torrepoort, deze laatste ook Drongenpoort of Torhoutpoort genoemd, die gebouwd werd tegen het einde van de 12de eeuw, waarschijnlijk omstreeks 1190.

De Gracht omsloot de Sint-Michielswijk, de eerste uitbreiding van de middeleeuwse Gentse stadskern over de Leie - "Overleie" - in de 10de eeuw. Maar reeds in de 14de eeuw verloor de Turrepoort haar nut in het oorspronkelijk verdedigingssysteem en was ze niet meer dienstig voor haar aanvankelijke bestemming. Ze werd ten dele van de hand gedaan en ten dele verpacht. De Gentse Schepenen stonden in 1313 vier bastions, een paar torens en enkele wachthuisjes op de Veste af aan "broederkins", die er een jaarlijkse cijns moesten voor betalen en er zich kwamen vestigen. Die "broederkins" verbleven dus "up een hoochte ghenamt het vestjen" en deze hoogte kon men vanop de Poel (aan de zuidkant van het pleintje) langs een zachte helling bereiken.

De Sint-Michielsveste was nochtans niet de eerste verblijfplaats van die "broederkins" in onze stad, want volgens De Potter woonden ze achtereenvolgens in het huis "den hoogen Gevel", "tusschen Muide", in de Ieperstraat, aan de Hooiaard en tenslotte op het Vestje.

Met die "broederkins" ging het oorspronkelijk om een vereniging van "beggaerden" of lekebroeders, vrome leken, die in ongehuwde staat leefden, zonder geloften af te leggen en geen eigenlijke orde vormden. Ze namen de taak op zich om zieken te verzorgen, ook ten tijde van epidemieën, om doden op te

baren en te begraven. Ook bij het verplegen van geestesgestoorden zijn ze werkzaam geweest en zoals we verder zullen zien, werden ze later ook nog met andere opdrachten gelast.

Niet enkel in Gent trof men die Broeders aan; ook in andere steden zoals Oudenaarde, Brugge en Antwerpen waren ze actief en zelfs in andere landen. Philip van Valckenisse, Antwerps Stadssecretaris, schreef o.m. : "In het jaar 1342 begonst hier in de selve stad (Antwerpen) de vergaderinge van vele devote mannen, de welcke de sieken dienden, de dooden begraefden ende exerceerden menigvuldige werken van liefde aan hunnen evennaesten".

Het is waarschijnlijk, zo schrijft Ben Linnig, dat omstreeks dezelfde tijd in Antwerpen ook "Cellezusters" (later Zwartzusters) verschenen. Ze behoorden tot hetzelfde genootschap als de "Cellebroeders". De Zwartzuster en Cellebroeders kwamen volgens Linnig uit Duitsland. Hendrik Suderman, een Duits koopman, schonk in Antwerpen aan de Zwartzusters een woning buiten de Koepoort en in 1345 een huis en een erf aan de Cellebroeders. Dit feit werd herdacht op een tafereel in een der panden van het klooster in de Cellebroedersstraat : "Heyndrick Suydelman (Suderman) een koopman van Almanien gaf aen de Cellebruers een stuk erve opde oude veemert, en fonder der hun clooster op bamis dack, anno 1345, het welck nu de Suerstrate is, bij de Eeyermert".

Cellebroeders was maar één van de namen waaronder de Broeders bekend stonden.

Ze zouden eerst "Lollarts", "Lollaerds" of "Lollaerden" zijn genoemd. De Potter verwijst in dit verband naar een Schepenacte van 1351 (Weezenboek) die spreekt van "Broeders up de Veste bi der Thurrepoorten die men heet Lollaerts". Een oorkonde van 1353 heeft het over "de Lollaerds up de Veste" en een andere oorkonde van 1404 maakt melding van "de Lollaerden" onder de geestelijke verenigingen aan dewelke in een testament een aalmoes werd toebedeeld : "Item so ghevic den XIII houden hospitalen, den lollaerden, den ackerzieken, den clusenessen, den ghevanghenen ende den IIII biddenden ordinin... elken een pinte wiins ende een broed van IIII miten..." (Weezenboek, 1404-1405, 61).

Dat ze ook "Cellebroeders" werden genoemd, zou verband gehouden hebben met het Latijnse woord "cella" dat betekent : kleine kamer, cel; in een tempel : kapel waar het beeld van de godheid stond.

De Potter laat echter opmerken dat Tertullianus (2de-3de eeuw) het woord "cella" gebruikte in de zin van graf, zodat "Cellebroeder" of "Celliet" dan zou betekenen : "Grafbroeder".

Ben Linnig is de mening toegedaan dat ze Cellebroeders werden geheten naar de cellen of slaappleatsen der zieken waar ze steeds verbleven.

Een acte van 1406 noemt hen "de Broederkins up de Selle" en volgens Deseyn ontleenden ze de naam aan het woord "Celle", het "Craeckhuus" of dodenhuis waartoe een van de vestingstorens gebruikt werd.

De Broeders waren ook gekend onder de naam van "Mattemannen" en dat zou, naar Linning beweert, afkomstig geweest zijn van het woord "maet" of "maat" wat zoveel als vriend of gezel betekent.

Aan die uitleg twijfelen we echter. Eén der betekenissen van het woord "matte" was immers : armzalige kledij, zodat het niet uitgesloten is dat de benaming "Matteman" daarmee in verband moet worden gebracht. Een "matteke" was een arm meisje of een arm vrouwke. Nu waren er ook, zoals we reeds zegden, Cellezusters of Zusters Cellieten, die men eveneens "Mattewijven" heette. Ze behoorden tot dezelfde geestelijke vereniging als de Cellebroeders en namen de verzorging op zich van de zieken van het vrouwelijk geslacht. In Antwerpen werden de Zwarte Zusters ook Mattewijven genoemd.

In Gent herinnert een straat, die loopt van Onderbergen tot Ingelandgat, namelijk de Jonkvrouw Mattestraat nog steeds aan het bestaan van de Mattewijven. Volgens De Potter werd de straat vroeger ook genoemd : "Joncvrouw Mattenstrate" (1455-1456); "Iffrauw Mattestraete" (1729); "Vrau Mattenstraetgen" (1593-1594); "Onze lieve Vrouwe Mattestraete" en ook nog "Grauwsusterstraetje" (1754).

Dat men de Broeders ook de naam gaf van "Schokkebroeders" zou te maken gehad hebben met het feit dat ze, bij het vervoer van doden, op de oneffen en hobbelige wegen danig schokten dat ze in de volksmond een beetje spottend "Schokkebroeders" werden genoemd. Die benaming sprak de mensen waarschijnlijk nogal aan zodat ze die dan ook gemakkelijk gebruikten en het Vestje waar de Broeders verbleven, het "Schokkebroersvestje" noemden.

Dat de woorden "Schokkebroeders" en "Schokkebroersvestje" in de volksmond lagen, kan ook nog worden afgeleid uit het feit dat Lievevrouw-Coopman er in zijn "Gents Woordenboek" melding van maakt dat men voorheen zegde : "Hij gaat op logement bij de Schokkebroeders"; "Hij verhuist naar (of hij woont op) het Schokkebroersvestje". Lievevrouw-Coopman voegt er niet aan toe welke de juiste betekenis was van dat gezegde maar men kan aannemen dat het betrekking had op de taken die de Broeders uitoefenden evenals op hen die er het voorwerp van waren en om een of andere reden, zoals die hier wordt vermeld, op het Schokkebroersvestje terecht kwamen. Over de personen, op wie het gezegde werd toegepast, liet het dus zeker niet het beste veronderstellen.

In een acte van Pieter Posier "notaris publicq tot Ghendt residerende" is er eveneens sprake van "de straete ghenamt de Schokkebroersveste" (1684).

De Broeders op de Veste werden echter ook "Alexianen" genoemd.

In franstalige teksten heetten de Broeders : "les Alexiens" en noemde men het Schokkebroersvestje : "le Rempart des Alexiens". Ook V. Fris had het in "Les Accroissements et les Transformations de la Superficie bâtie de Gand au XIXe siècle" over "le Rempart des Alexiens".

Dat de Broeders tegen het einde van de 15de eeuw de naam van Alexianen kregen, was geen toeval. Ze hadden immers de H. Alexius, een rijke Romeinse

jongeman, die in de 4de-5de eeuw leefde en vrijwillig afstand had gedaan van al zijn bezittingen en goederen, tot beschermheilige gekozen.

Na hun erkenning als orde door Rome, legden de Broeders de geloften af van zuiverheid; van derven van eigendom; en van onderdanigheid aan de wettige oversten, in de eerste plaats aan de Bisschop want ze stonden "privatelyck onder de correctie" van deze laatste.

Een woordje over de kledij van die Broeders.

Aanvankelijk droegen die Broeders een bruin habijt met zwarte kap en een kleine mantel. Later, op het einde van de 15de eeuw, spreekt men van de "Grauwe Broederkins". Blijkbaar was hun oorspronkelijke kledij toen reeds veranderd. Dat zou gebeurd zijn toen ze in november 1459 de regel van St. Augustinus aanvaardden. Ten behoeve van de Schokkebroeders van Gent, Oudenaarde en Brugge, bracht het Bisdome van Doornik enkele wijzigingen aan voormelde regel.

De kledij van de Broeders werd in de bulle van de Paus beschreven. Ze bestond uit een lange tuniek, over hun onderkleedsel, met een grijs manteltje, daarover een kap en een zwarte schapulier.

De Potter maakt melding van de kroniek van Pater De Jonghe waarin gezegd wordt dat de kledij van de Cellebroeders korter was dan die van de andere kloosterlingen opdat ze hen bij het verzorgen der zieken en het vervoer van lijken niet zou gehinderd hebben of doen struikelen. Hun kledij zou echter belachenswaard geweest zijn, zo voegt De Potter er aan toe, ook hun hoofdedksel dat de vorm had van een vierkante muts. Op het einde van de 17de eeuw kregen de Broeders toelating om een kleine kap van zwart laken te dragen evenals een lederen mutsje. Ze hadden toen ook een zwarte mantel.

Omwille van het werk dat ze leverden, genoten de Broeders, daar waar ze zich gevestigd hadden, veel waardering. Ook hier ten lande, in Gent en in andere steden, bewezen ze grote diensten, niet in het minst ten tijde van epidemieën. Het Gents stadsmagistraat kende de Broeders in 1537 en in 1566 een geldelijke tegemoetkoming toe voor bewezen diensten bij het verzorgen van zieken en het bijstaan van pestlijders maar eveneens voor de hulp die ze boden in gevallen van brand waarbij ze hielpen blussen.

Alhoewel de Cellebroeders dus verdienstelijk werk presteerden, schijnen ze toch in Antwerpen moeilijkheden te hebben ondervonden. Zo maakt Linnig er melding van dat ze bij een deel van de toenmalige bevolking niet altijd zeer bemind waren en dat ze tot in 1399 soms blootgesteld waren aan aanvallen en beledigingen, zowel in hun goed als in hun personen. De Broeders zagen zich dan ook genoopt de bescherming in te roepen van het magistraat. Op 8 mei 1399 maakten de Schout, de Schepenen en de Raad aldaar dan ook een brief bekend waarin deze verklaarden: "de huysinge en de stede, der arme broeders, met haren toebehoorten, die gestaen es ane de Veemerkt te nemen in hunne hoede en beschermenissen. Ende waer 't saeke dat yemant deze voirs broederen oft die na hen comen selen, hinder, last of moynisse dade soo wonden wij

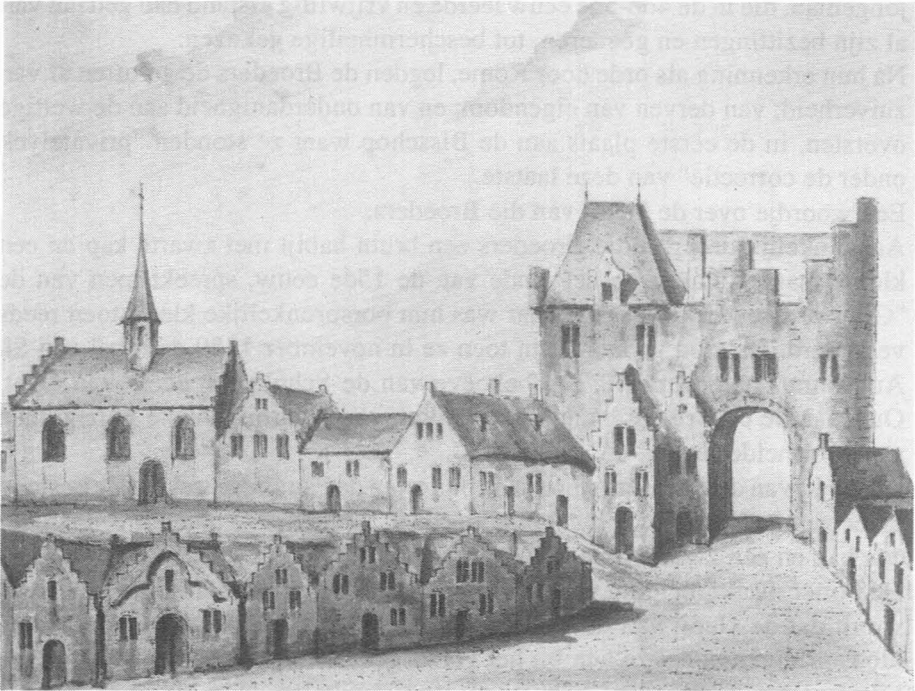

Fig. 1. Poel : Torrepoort. Kapel van de Alexianen en Schokkebroersvestje. Aquarel van A. Van den Eynde (1852) naar het Stadspanorama van 1534. Atlas Goetghebuer SAG.

hem, deghene die hen dat dade, alsoe castien ende corrigeren, dats hen ander wachten souden van ghelike te doene..."

Maar laten we terugkeren naar Gent en naar het Schokkebroers- of Cellebroersvestje.

Op dat middeleeuws vestje woonden niet alleen "broederkins" maar ook andere mensen en onder deze laatsten waren er enkelen met een beetje aparte zeden en gewoonten. Inderdaad, omstreeks 1422 verbleven er op datzelfde Vestje ook "vraukins" die er plezier maakten en er een nogal frivoool leventje leidden. Ze konden het er goed stellen want ze zaten in het binnensteegje een beetje verscholen, maar ze stoorden door hun lawaai dag en nacht de rust van de Broeders en van andere omwonenden. Het ging zover dat de Broeders bij het Stadsmagistraat een klacht indienden. Tengevolge daarvan kregen de "vraukins" het bevel om binnen de acht dagen op te kramen en te verhuizen. De Potter haalt in dit verband een tekst aan uit de Act. en Contr., keure, 1422-1423, waarin gezegd wordt : "Als van dat de broederkins van de celle, up de Veste te Ghend, hem beclaegden voor scepenen van een Mergriete van Zomergem ende andere vraukins, wonende bijder vors. celle, die bij daghe ende nachte daer vulle voere bedienen, groote rust en ompaix hemlieden ende allen goeden lieden daer omtrent gheseten, begheerende dat hemlieden be-

volen ware elder hare logijts te houdene, up twelke de vors. Mergriete dede segghen, dat zoe gheene onruste en plach te makene, begherde tbesit van hare wonste te behoudene, met meer redenen, so wijsden scepenen de vors. Mergriette dat zoe bin VIII daghen doe eerstcommende de vors. plaetse rumen zoude ende jnsgelickx alle andere ghesellinnen van gheliken state, zonder daer wonste ofte teneel te houden voortan bij daghe of bij nachte jn eenigher manieren; Actum IX Augusti a° XXIII".

Margrietje van Zomergem moest dus samen met haar vriendinnen "van gheliken state" elders haar tenten gaan opslaan.

Was het Schokkebroersvestje werkelijk een "duister" straatje zoals wel eens geschreven wordt? We zijn de mening toegedaan dat we niet te streng moeten zijn in ons oordeel. Het zal daar wel geweest zijn zoals in andere steegjes van middeleeuwse oorsprong waarvan Gent er een aantal met kenschetsende namen telde; dat er mensen van allerlei slag woonden; maar echt onguur? we geloven het niet.

Bouwkundig kwam er op het Schokkebroersvestje tijdens het laatste kwart van de 15de eeuw verandering. In 1481 werd er immers op het Vestje door de Broeders een kapel gebouwd. Ze was klein maar toch mooi en bezat een aantal geschilderde ramen. Ze was enkel bereikbaar langs het Schokkebroersvestje. Een aquarel door A. Van den Eynde in 1852 gemaakt naar het stadspanorama van Gent van 1534, geeft een algemene kijk op de Torrepoort, de kapel van de Alexianen en het Schokkebroersvestje in de eerste helft van de 16de eeuw. Reeds in een vroegere bijdrage (*) lieten we een afdruk verschijnen van deze aquarel. Volledigheidshalve en voor een beter inzicht in het thans behandeld onderwerp menen we toch dat het gewenst is die nogmaals te geven (Fig. 1). Deze herhaling zal allicht niet schaden.

In 1561 werden de Broeders ontslagen van de betaling van de jaarlijkse cijns die ze sinds het begin van de 14de eeuw verschuldigd waren, toen hen, zoals hoger gezegd, vier bolwerken, een paar torens en wachthuisjes werden afgestaan. Dat ze daar nu werden van ontheven, dankten ze mede aan het feit dat ze toestemden in de afbraak van delen van de Turrepoort, om de stenen die daarvan zouden voortkomen te laten dienen voor de uitvoering van werken aan de Sassevaart. In verband met de daarover afgesloten overeenkomst wordt in het "Vaertboek" van 1561 gezegd : "dat de stadt thaeren coste zal mogen doen afbreken zekere partie van oude muraille van de oude veste dezer stede, mette gariten, turren ende hussaigen, daeruppe ende jnne wesende, beghinnende an doude cleen Inghelant gat ende alzo streckende totten grooten Inghelant gate, tusschen beede de watergangen... Item... dat jn alzo verre de stede begheert te doen weerene ende afbreken den turren, ghenaemt 't Craeckhuus, dat in dat gheval de zelve stede ghehouden zal zijn te doen maken een andere en nieu Craeckhuus".

(*) Zie ook : G. Broget : "Toen wegenwerken op de Poel en Sint-Michielsplein een stuk ver verleden blootlegden". In Ghendtsche Tydinghen, 20ste jaargang 1991, nr. 5.

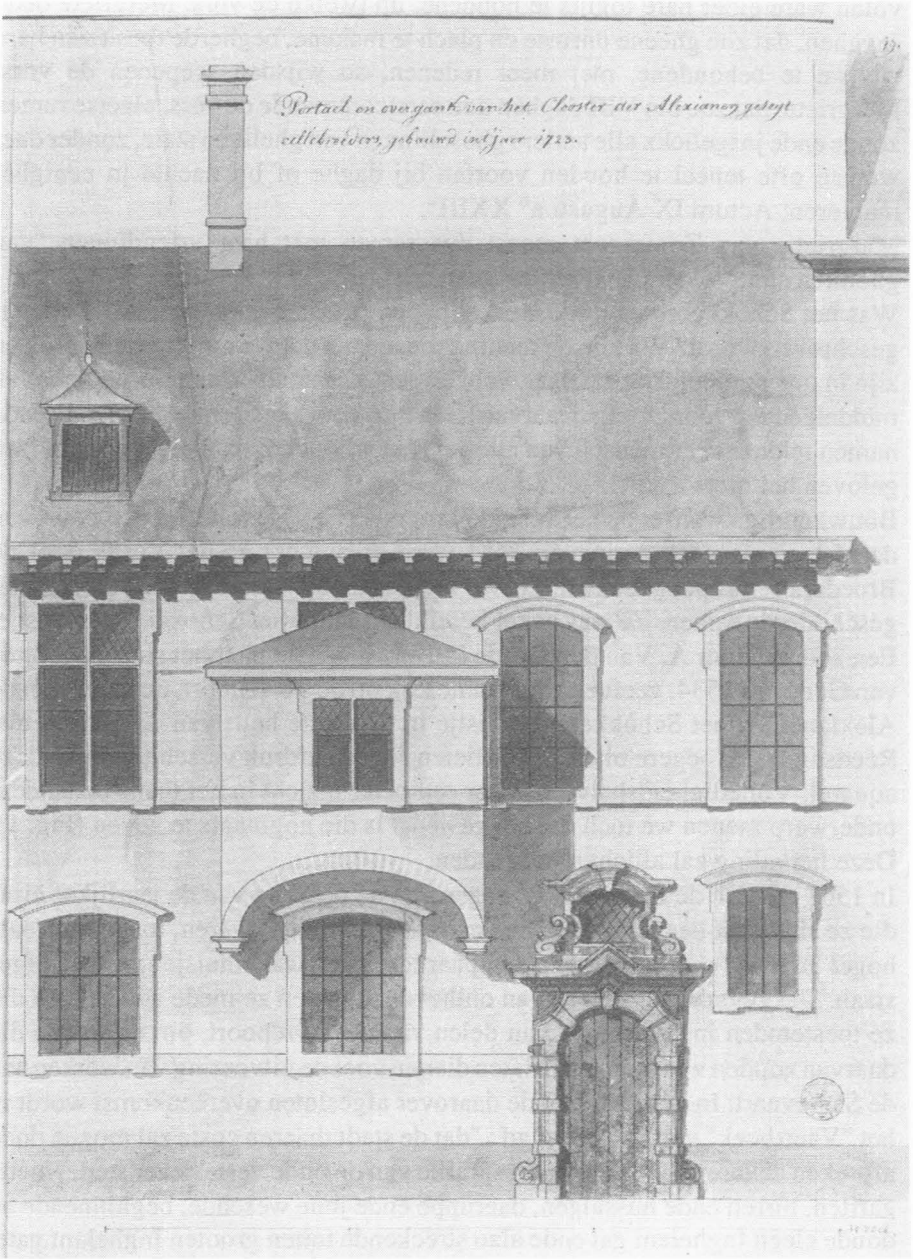

Fig. 2. Gevelopstand - Klooster der Alexianen 1723. Atlas Goetghebuer SAG.

Het was niet zo uitzonderlijk dat stenen voortkomende van de afbraak van torens, poorten of vestingmuren gebruikt werden voor de uitvoering van waterwerken. Zelfs oude grafzerken werden daarvoor aangewend. In 1895 verklaarde A. Van Werveke voor de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Gent, dat het merendeel der middeleeuwse grafzerken uit de kerken en de kloosters verwijderd werd tussen 1488 en 1561 door de Schepenen der Stad Gent, om ze te gebruiken bij waterwerken en dat enige werden geschonden door de beeldenbrekers. Hij voegt eraan toe, dat de Schepenen dat deden telkens als het hun goedkoper voorkwam dan het aanschaffen van nieuwe of de tijdsomstandigheden hen niet toelieten zich buiten de stad te bevoorraden. Het ging om grafzerken die niet werden opgeëist door de familie.

Maar er waren "Beroerlicke Tijden" in aantocht, ook in Gent. Tijdens de gewelddadige beeldenstorm werd in het jaar 1566 ook de kapel van de Alexianen niet gespaard maar ernstig beschadigd.

Onder het Calvinistisch bewind over de stad (1577-1584 met Jan van Hembyse en Ryhove) deden de kapel en de kloostergebouwen dienst als gevangenis zodat ze tijdens die periode van verdere vernielingen eigenlijk gespaard bleven.

In 1579 werden de Cellebroeders door het Calvinistisch bewind afgeschaft maar nadat aan dat bewind een einde was gesteld, kwamen de Broeders naar hun klooster terug.

Er weze terloops vermeld dat op 3 december 1583 in de onmiddellijke omgeving van het Schokkebroersvestje, namelijk op de Poel in het toenmalig "Hof van Wakken" - waar later het 18de eeuwse "Hotel de Nockere" zou verrijzen - de 70-jarige Jan van Hembyse met praal en vertoon in het huwelijk trad met de veel jongere Anne van Huerne. Enkele weken later werd Hembyse echter gevangen genomen en in augustus 1584 onthoofd.

Het "Hof van Wakken" gold in die tijd als de grootste en schoonste residentie van de stad. Het was gelegen in wat toen doorging als het aristocratisch kwartier, dat begrensd werd door de Poel, de Drabstraat, de Korenlei en de Sint-Michielsstraat. Vlak tegenover dat indrukwekkend "Hof van Wakken" en tegenaan de hoek van de Poel en de Sint-Michielsstraat bevond zich dus het Schokkebroersvestje waar het er heel wat nederiger en eenvoudiger aan toe ging, ook al had het zijn eigen zorgen en problemen.

We hebben reeds gezegd dat benevens de taken, die de Cellebroeders of Schokkebroeders aanvankelijk op zich hadden genomen, ze later nog met andere werden gelast. Zo zijn ze ook werkzaam geweest bij het bewaken en verplegen van geesteszieken en kregen ze eveneens in de 16de eeuw soms de opdracht om in gevallen, waarin twijfel rees over de wijze waarop iemand aan zijn einde was gekomen, over te gaan tot een lijkschouwing.

Bij de Cellebroeders werden ook jongelieden wiens gedrag te wensen overliet, op last van ouders of voogden en met instemming van de overheid, opgesloten. De door de Broeders daarbij toegepaste praktijken schijnen echter niet bij-

Fig. 3. Alexianenklooster, prent A. Van den Eynde, staat 1723 (1848). Atlas Goetghebuer S.A.G.

zonder fraai geweest te zijn en waren soms het voorwerp van zeer ernstige klachten vanwege hen die er het slachtoffer van werden. Zo blijkt dat betrokkenen er in het begin van de 18de eeuw opgesloten werden in een klein, donker kot of in een soort munitie, genoemd "de Helle" waarvan de naam alleen reeds laat veronderstellen aan wat voor een soort ellendige behandeling ze er onderworpen werden. Daar ging het zeker niet om de uitoefening van een werk van barmhartigheid.

Einde van de 16de, begin van de 17de eeuw moesten aan de kapel herstellingen worden uitgevoerd en werd ze heringericht. Tengevolge van de beperkte geldmiddelen waarover de Broeders beschikten, zagen ze zich genoopt om "twee huizen te vercoopen" en de opbrengst daarvan aan te wenden om "noodelijke ornamenten te maken".

Opmerkelijke verandering kwam er echter in het algemeen beeld op het Schokkebroersvestje in 1681, want toen werd, twee honderd jaar na de bouw van een eerste kapel, een nieuwe, mooie eenbeukige kapel opgetrokken in barokstijl die thans nog bestaat. Tijdens de Open Monumentendag in septem-

ber 1990 was ze trouwens te bezichtigen en werd ze voor het publiek opengesteld. Kroniekschrijvers noemden de kapel van meet af aan een van de mooiste van de stad. Ze bezit een zeer schoon en typisch interieur. Er bevond zich in de kapel van de Alexianen een, naar de beschrijving die ervan gegeven werd, prachtig 18de eeuws altaar, dat het werk was van de Antwerpse beeldhouwer Pieter van Bourscheit maar dat tijdens het Frans bewind werd vernield. Op het dak van de kapel stond een zeer sierlijk torentje, pronkstukje van 18de eeuwse bouwkunst. Het brandde in 1873 samen met een deel van het dak af maar werd later door Aug. Van Assche in zijn oorspronkelijke staat hersteld en gereconstrueerd.

In zijn werk "Grondbeginselen van de Geschiedenis der Bouwkunst" schrijft Alf. Van Houcke dat volgens een bijna algemene denkwijze Rubens de tekening zou hebben geleverd voor de kapel van het klooster der Alexianen; daar waar dat volgens anderen enkel geldt voor de hogervermelde dakruiter. Ook vandaag nog kan men dat fijn en bevallig torentje op de kapel van het huidig St. Amandusinstituut met welgevallen bekijken. Aan de Oostzijde van de kapel bevond zich een monumentale barokke ingangspoort die uitgaf op het Schokkebroersvestje en later verdween. Deze poort werd overgebracht naar de binnenkoer van het Sint-Lucasinstituut.

Tijdens het laatste kwart van de 17de eeuw werd de helling van het Schokkebroersvestje aan zijn beide uiteinden, de Poel aan de ene en het Watergraafstraatje aan de andere kant, voorzien van trappen. Op zichzelf was dat natuurlijk een verbetering maar voor sommige bewoners van het Vestje rezen daardoor problemen. Door het aanbrengen van trappen konden die immers de stallen, die boven op het Vestje gelegen waren, niet meer bereiken met hun dieren.

In dit verband verwijst De Potter naar de klachten die uitgingen van Jaspert en Nicolaes de Craemere, afkomstig van Zomergem (ook die kwamen van Zomergem). Ze waren op de vlucht geslagen voor de Fransen die in 1683 en 1684 het platteland te vuur en te zwaard zetten en plunderden en waren naar Gent afgezakt met hun dieren om een onderkomen te zoeken op het Vestje. Men mag niet vergeten dat 1683 en 1684 ellendige jaren waren. De omstreken van de stad werden immers door Franse troepen zwaar toegetakeld. Een cynisch en brutaal getuigenis vinden we bij d'Humières die aan Louvois, Minister van Lodewijk XIV, schreef : "We hebben ten noorden van Gent dorpen verbrand, zo mooi als men ter wereld kan vinden". Het laat zich gemakkelijk indenken wat zoiets voor de betrokken bevolking betekende.

Betreffende de moeilijkheden om, na het aanbrengen van trappen, de stallen op het Vestje nog te bereiken, wordt in een uittreksel uit de "Notar. Acten van Pieter Posier, notaris publicq tot Ghendt" voor wie voormelde personen waren verschenen, o.m. gezegd : "... eyndelick verclaeren sy dat de selve veste, telkent als voorseyt is, was ligghe ghecalseyt, ghelyck alle andere straeten commodieus, omme uut ende inne den voors. stal daerover te leeden alle

Fig. 4. Schokkebroersvestje, aquarel, Atlas Goetghebuer S.A.G.

soorten van beesten, ende dat sy comparanten als hedent ghesien hebben dat men alsnu op de voors. straete is legghende steenen trappen ofte eenen witten arduynen steegher, in der voughen dat door tselve weerck de voorighe passage teenemael benomen is ende daerdoore onmoghelijk dat de voorn. beeste over den nieuw ghemaecten steegher connen passeren... Desen VIIen 8ber 1684". (Rijksarchief Gent).

Er waren dus op het Schokkebroersvestje ook stallen en zij die er met dieren

in en uit moesten, zaten nu in de penarie. Zoals het gewoonlijk gaat, men kan niet voor iedereen goed doen.

De voornoemde landlieden van Zomergem waren niet de enigen die op het Vestje toevlucht waren komen zoeken want naar blijkt was het jaar voordien ook een zekere Rutsaert van Hansbeke met zijn ouders, zijn broeder en met enkele dieren, uit schrik voor de plunderende Franse soldaten, naar hier gekomen en had ook hij zijn intrek genomen in een achterhuis op de Poel.

Maar hoe zag het er nu eigenlijk uit op het Schokkebroersvestje einde van de 17de eeuw, na de bouw van de nieuwe kapel, en begin van de 18de eeuw?

Onder het grafisch materiaal dat zich in verband met het Schokkebroersvestje op het Gents Stadsarchief bevindt, hoofdzakelijk in de Atlas Goetghebuer, komt er een aquarel voor die de gevelopstand toont van het klooster met daarop de tekst : "Portael en overgank van het Clooster der Alexianen geseyt cellebroeders, gebauwd in 't jaer 1723" (Fig. 2). Deze deeltekening van de gevel van het klooster is interessant omwille van de vermelding van de datum 1723 en ook omdat ze een beeld geeft van het portaal van het klooster (niet dat van de kapel) en van de aanloop van de overgang.

Een goede kijk op het geheel (klooster en kapel) biedt de prent van A. Van den Eynde die de staat van de gebouwen in 1723 weergeeft en gemaakt werd in 1848 (Fig. 3). Men onderscheidt daarop zeer goed het hierbovenvermeld portaal van het klooster, de monumentale barokke ingangspoort van de kapel en het torentje op het dak. Ze laat ook duidelijk de gehele overgang zien die het Schokkebroersvestje overspande dat rechts naar de Poel liep en links naar het Watergraafstraatje. Op de afbeelding van Van den Eynde kan men ook heel even een deel van de zijkant ontwaren van de barokken geveltop van de kapel die later zou verdwijnen.

Nog beter ziet men een deel van de barokke geveltop van de kapel en van het torentje op een aquarel die het Schokkebroersvestje toont wanneer men kwam van de kant van het Watergraafstraatje (Fig. 4). Dat Watergraafstraatje had zelf en heeft nog altijd een uitgang in de Sint-Michielsstraat en in het Ingelandgat.

Op het Schokkebroersvestje bevonden zich dus, benevens het klooster, de kapel en de overgang over het straatje naar een bijhorend hoog gebouw aan de overzijde, ook woningen met een trapgevel, naast oude, kleine huisjes en stallen. Sommige woningen, gelegen in de Sint-Michielsstraat, kwamen met een poortje uit op het Schokkebroersvestje. Er was op het Vestje ook een "camere" voor de vergaderingen van burens van het Ingelandgat.

Aan de rand van de Poel, waar in de loop van de geschiedenis zoveel groten en machthebbers in het majestueuze Hof van Wakken (het latere Hotel de Nockere) hadden verbleven, leidde het Schokkebroersvestje zijn eenvoudig, dagelijks bestaan. Soms schrok het echter wel als vreemden er met geweld binnendrongen.

Tegen het einde van de 18de eeuw stonden er het Schokkebroersvestje en

zijn bewoners weer bewogen dagen te wachten. Het Frans bewind zou immers ook voor de Cellebroeders of Schokkebroeders nefaste gevolgen hebben.

Reeds in 1794 waren er moeilijkheden toen de Fransen vanwege de Broeders een zware belasting kwamen eisen waaraan nochtans werd voldaan. Het daarop volgend jaar moesten ze opnieuw betalen maar deze maal konden ze het niet aan.

In de loop van de maand december 1797 maanden de commissarissen van de Republiek er de Broeders toe aan om binnen de twintig dagen het klooster te ontruimen. Voorlopig bleef dat nog zonder gevolg. Op 30 oktober 1798 echter werden de Broeders ertoe gedwongen hun klooster op staande voet te verlaten en op 2 januari 1799 werden de goederen, die zich in het klooster en in de kapel bevonden, verkocht. Tijdens dezelfde periode werd in de kapel het groot altaar, een kunstwerk van P. Van Bourscheit, neergehaald en vernield.

In Antwerpen waren de Broeders er al niet veel beter aan toe. Op 17 januari 1797 verjoeg Dargonne met zijn manschappen hen uit hun klooster. "Zij werden als honden behandeld" vertelt een getuige "en vier Broeders werden zelfs gekerkerd". Het klooster, de kerk en het kerkhof werden op 4 maart 1799 verkocht.

Inmiddels hadden de Fransen in Gent van de kloostergebouwen op het Schokkebroersvestje een gevangenis gemaakt waar priesters werden opgesloten die ervan beschuldigd werden dat ze de wetten van de Republiek niet hadden in acht genomen en geweigerd hadden de eed van getrouwheid aan de Republiek af te leggen.

Het moet daar op het Schokkebroersvestje wel weer een beroerde tijd geweest zijn en het was ongetwijfeld een ingrijpende verandering toen de Schokkebroeders of Cellebroeders, die er al sinds het begin van de 14de eeuw verbleven, einde van de 18de eeuw onder dwang uit hun klooster gezet werden.

Er was in die jaren veel verbittering onder de bevolking want sinds generaal Pichegru in juli 1794 in Gent was aangekomen, hadden een aantal harde maatregelen elkaar opgevolgd : zware belastingen, onderdrukking, opeisingen. Er waren ook veroordelingen en terechtstellingen geweest.

De militaire conscriptie van juli 1798, uitgevaardigd door het Directoire, leidde tot hevig verzet en tot de Boerenkrijg van 1798-1799.

De Republiek ging zo grondig tewerk dat zelfs de namen van een aantal straten er moesten aan geloven en gewijzigd werden. Zo werd het Schokkebroersvestje voortaan "rue de l'Humanité"...; de Sint-Michielsstraat werd "rue du Temple" en dat hield verband met het feit dat de Fransen de Sint-Michielskerk, die ze in februari 1798 hadden gesloten en waarvan ze het interieur voor een deel hadden afgebroken, de naam van "Tempel der Wet" of "Decadairen Tempel" hadden gegeven. De Sint-Michielsbrug kreeg de naam van "Pont du Temple"; het Ingelandgat noemden ze "rue de la Démocratie" en de Predik-

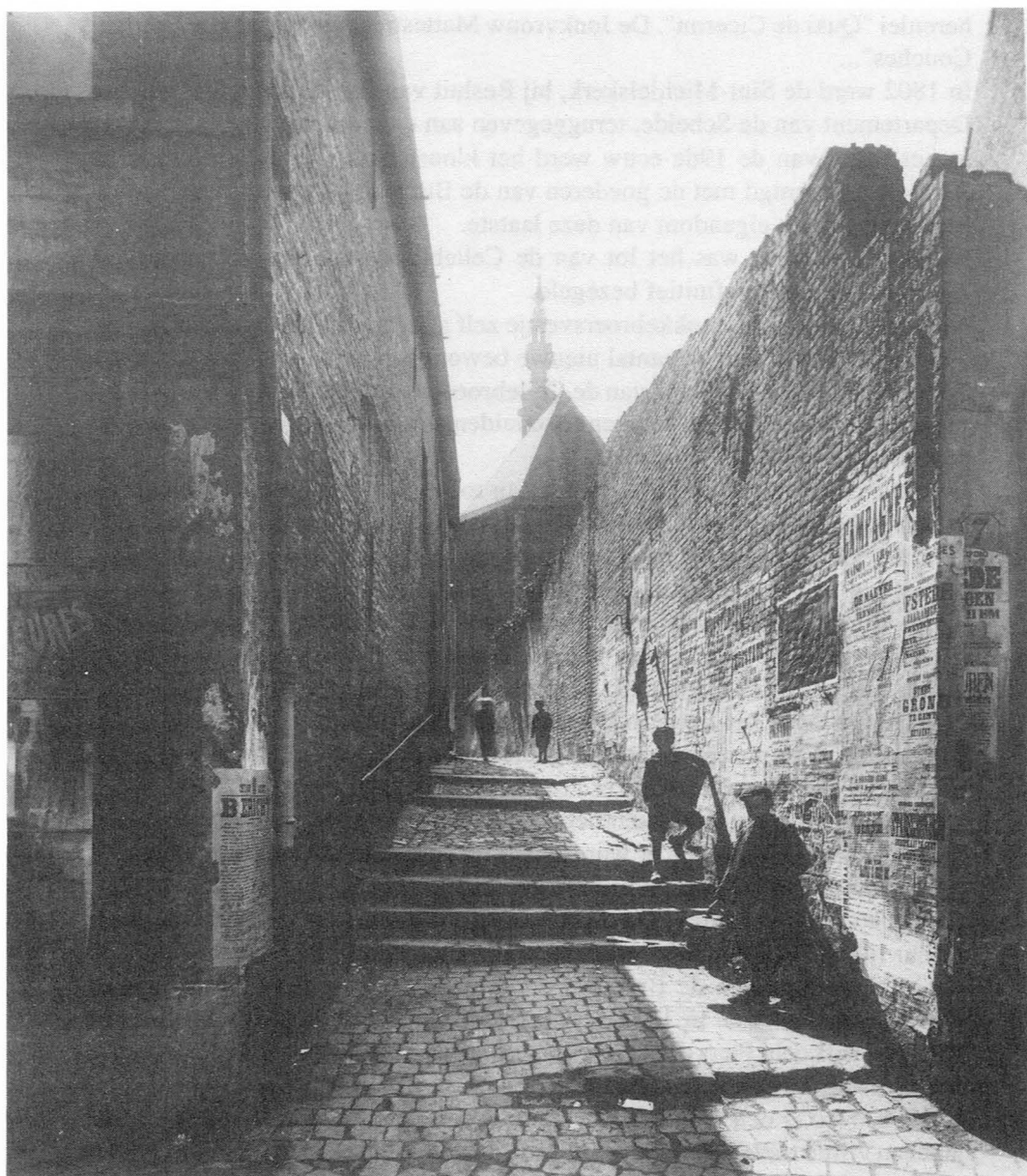

Fig. 5. Schokkebroersvestje. Copyright A.C.L. Foto Nr. 25890.

herenlei "Quai de Ciceron". De Jonkvrouw Mattestraat werd "rue des Gardes-Couches"...

In 1802 werd de Sint-Michielskerk, bij Besluit van Faipoult, Prefect van het Departement van de Schelde, teruggegeven aan de eredienst.

In het begin van de 19de eeuw werd het klooster van de Cellebroeders of Alexianen verenigd met de goederen van de Burgerlijke Godshuizen van de Stad en werd het eigendom van deze laatste.

Na zovele eeuwen was het lot van de Cellebroeders, Schokkebroeders of Alexianen in Gent definitief bezegeld.

Nog overleefde het Schokkebroersvestje zelf al deze tribulaties en perikelen. Maar weer kreeg het een aantal nieuwe bewoners want tot in 1828 deden de vroegere kloostergebouwen van de Cellebroeders nu dienst als gevangenis en opsluitingshuis voor onvermogenende schuldenaars. Later werden deze laatste overgebracht naar het Rasphuis.

De mannelijke geesteszieken, die tot dan toe in het Geraard de Duivelsteen waren opgesloten, werden nu ondergebracht in de gebouwen van het oud klooster der Alexianen waar ze werden verzorgd door de Broeders van Liefde. Na voltooiing van het Guislaingesticht in 1857, verlieten de geesteszieken op hun beurt de gebouwen van het oud klooster op de Veste en werden ze in genoemd gesticht opgenomen. Mogen we er hier terloops op wijzen dat er heden nog altijd verkeerdelijk gesproken en geschreven wordt over Sint-Guislain en over het Sint-Guislaininstituut. Dokter Jozef Guislain was een verstandig en op wetenschappelijk gebied erg verdienstelijk man maar hij is, bij zoverre we weten, toch zeker niet heilig verklaard...

De gebouwen op het Schokkebroersvestje die nu verlaten stonden, geraakten meer en meer in verval en er wordt melding van gemaakt dat op een bepaald ogenblik de Stad het inzicht had om ze te verkopen.

En dat zou ook gebeuren. Op 28 november 1862 werden de gebouwen, die sinds vijf jaar leegstonden, verkocht aan Gisleen Alfred Piers de Raveschoot, die ze verhuurde aan de Broeders der Christelijke Scholen. De gebouwen werden opgeknapt en in 1863 startte er het Sint-Amandusinstituut. In 1894 tenslotte verkocht Piers de Raveschoot grond en gebouwen aan de Provinciaal der Christelijke Scholen.

In 1896 werd er een verbouwing doorgevoerd aan de kapel. Die kreeg er dat jaar een vijfde travee bij. Toen verdween de mooie barokke geveltop waarover we het hadden bij de bespreking van Fig. 4.

Einde van de 19de eeuw, begin van de 20ste eeuw, werden er in de omgeving van de Poel belangrijke werken uitgevoerd. Inderdaad, in 1899 werd de Houtlei gedempt en het Sint-Amandusinstituut richtte op een vrij groot deel van de aldus aangewonnen grond en op de vroegere kaaimuren nieuwe gebouwen op.

In 1903 werd de Torenbrug, die door de demping van de Houtlei zonder nut geworden was, gesloopt. De Poel en de Sint-Michielsstraat werden verbreed.

Het Sint-Amandusinstituut, dat zich steeds verder uitbreidde, kocht in 1904 het Schokkebroersvestje evenals enkele huizen in de Watergraafstraat en bouwde op het Vestje lokalen tegen de oostgevel van de kapel. De ingang tot de kapel die zich daar bevond werd afgeschaft en toegemetseld.

Op het Gents Stadsarchief vonden we twee foto's die een beeld geven van het Schokkebroersvestje in de eerste jaren van deze eeuw. De ene (Fig. 5) toont de toegang tot het Vestje langs de kant van de Poel met daarop enkele kleine gasten die gewillig poseren voor de fotograaf. Ook zien we daarop nog duidelijk de trappen waarover we het eerder hadden.

De tweede foto (Fig. 6), die dateert uit 1903, toont eveneens de toegang tot het Schokkebroersvestje aan de Poel met verderop in het straatje enkele bewoners. Links vooraan op de foto het smal maar sierlijk geveltje met mansardedak van het "Estaminet du Sport Ch. Willems De Coninck", "Cafe", waar "Vins et Liqueures" geschonken werden en waar men ook kon eten want er was "Bifteck A Toute Heure" te krijgen.

Toen de hoek van de Sint-Michielsstraat en van de Poel afgerond werd en deze laatste plaats verbreed, was het ook met het "Estaminet", dat de tijd had getrotseerd, amen en uit. Daar, waar voorheen de ingang tot het Schokkebroersvestje lag, werd in 1904/1905 gebouwd. Op die plaats kwam de grote woning, die er nog steeds staat, het huidig nr. 9 aan de Poel; daarnaast weer een Café, dat later verschillende verbouwingen onderging, thans het nr. 33 aan de Sint-Michielsstraat, nog steeds een Café.

Toch hield het Schokkebroersvestje niet helemaal op te bestaan want aan de kant van het Watergraafstraatje bleef het nog toegankelijk en leidde een zachte helling naar de hoogte.

Nog onlangs sprak ik met een man uit de buurt die mij vertelde dat hij in het begin van de jaren dertig als kind in dat overblijvend deel van het pittoresk Schokkebroersvestje ging spelen; dat hij er goede herinneringen aan bewaarde en dat hij het echt jammer vond dat het sfeervol middeleeuws steegje verdwenen was.

Toen het Sint-Amandusinstituut nog verder in de dertiger jaren ook aan de kant van het Watergraafstraatje nieuwe bouwwerken uitvoerde en het resterend gedeelte van het Schokkebroersvestje innam, was het met dat laatste voor goed gedaan.

Het Schokkebroersvestje was toen definitief en volledig uit het Gents stadsbeeld verdwenen maar niet uit de geschiedenis en evenmin uit de verste herinneringen. Begin van de jaren vijftig heb ik bejaarde mensen uit de omgeving van de Poel ontmoet die in hun jeugd jaren het Schokkebroersvestje op het einde van de vorige eeuw hadden gekend en er met veel genoegen nog eens over praatten.

Vanuit de aanpalende woningen ziet men heden tegen de achterkant en de zijkant van de oude kapel van het Sint-Amandusinstituut nog altijd sporen van vroeger. Van het middeleeuws Schokkebroersvestje rest, behalve de oude

Fig. 6. Schokkebroersvestje en kapel van het klooster der Alexianen, 1903. Foto : S.A.G.

kapel, niets meer. Maar voor wie van Gent en zijn verleden houdt, blijft die vergeelde bladzijde uit het groot geschiedenisboek van onze stad nog altijd even mooi en lezenswaard, ook al bevat ze soms bewogen en beroerde momenten maar dat is nu eenmaal de gang der geschiedenis.

februari 1992
Georges BROGET

BIBLIOGRAFIE

- Celis Gab. : Beschrijving van Gent - Gent 1920.
 - Decavele J. : De Oude Houtlei : Vest en Vestingmuur - in Tijdschrift "Toerisme in Oost-Vlaanderen" 20e jaargang, nr. 5, 1971.
 - De Potter Fr. : Gent van den oudsten tijd tot heden. Zevende en Achtste deel - Gent 1933.
 - Deseyn G. : Gids voor Oud Gent - Gent 1984.
 - Fris V. : Les accroissements et les transformations de la superficie bâtie de Gand au XIXe siècle.
 - Lievevrouw-Coopman : Gents Woordenboek - Ledeberg/Gent 1974.
 - Linnig Ben : Oud Antwerpen. Kerken en Kloosters - Antwerpen 1924.
 - Nève de Mévergnies J.E. : Gand en République. La Domination Calviniste à Gand (1577-1584) - Gand 1940.
 - Van Houcke A. : Grondbeginselen van de Geschiedenis der Bouwkunst III Moderne Bouwkunst - Leuven 1906.
 - Van Werveke Alf. : Wanneer en door wie zijn de middeleeuwse grafkerken uit de kerken en de kloosters verwijderd? - In "Bulletin van den Geschied- en Oudheidkundige Kring van Gent" - Gent 1895.
 - Van Werveke Hans : Gent, Schets van een Sociale Geschiedenis - Gent 1947.
 - Verdam J. : Middelnederlands Handwoordenboek - 's Gravenhage.
 - Stadsarchief Gent : - Atlas Goetghebuer.
- Commissie van Monumenten en Stadsgezichten.
 - Rijksarchief Gent : Not. Acten van Pieter Posier.
-

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 60

Op 3 maart 1898 stelde Stadsarchivaris Victor Van der Haeghen in de rubriek "Burgerlijke Gebouwen - Kouter - XVIII eeuw (1755)" in het Frans een fiche op over

Het Hotel Faligan (1) (vandaag de *Club*)

In 1755 vroeg de edele heer Hector Faligan aan de Schepenen van de Keure de toelating om zijn huis dat stond op de *Peerde cauter* en daarvóór bewoond werd door de edele heer Papejans de Morchove, te mogen veranderen.

De toestemming, gedateerd 26 februari 1755, vermeldt dat het plan dat bijgevoegd werd aan het verzoekschrift, moest gevolgd worden.

Nochtans werd er bij de uitvoering nogal gevoelig afgeweken van het oorspronkelijk plan.

Het middenfronton dat rond moest zijn werd driehoekig; de twee kleine zijfrontons die driehoekig getekend waren en weinig verheven, werden opgehoogd en afgerond. Boven werden de vierkante vensteropeningen boogvormig en er kwamen ornamenten boven.

Vóór al de vensters van de eerste verdieping kwamen balustrades in gesmeed ijzer, daar waar die aanvankelijk slechts voorbehouden waren voor het middenbalkon.

Gans de eerste kroonlijst werd versierd met "modillons".

De nok moest bekroond worden met een bol geplaatst op een voetstuk.

De twee gegroefde Corinthische zuilen zijn conform aan het eerste project.

De Diana en de Apollo die in 1884 gemaakt werden om de oorspronkelijke beelden te vervangen, hebben een beetje een log uitzicht.

Het schilderij van Secleers dat de *Couter* in 1763 voorstelt en dat bewaard wordt in de Bibliotheek van de Stad en van de Universiteit, toont ons de mooie, volledig afgewerkte Lodewijk XV-gevel.

Stadsarchief. *Huizen*. (verzoekschriften, bouwvergunningen, plannen). Reeks 535, nr. 162 - Fr. De Potter, *Gent*, t. IV, p. 331.

(1) Wij respecteren hier de schrijfwijze van Van der Haeghen. Wij schrijven Faligan met een dubbele l.

Hôtel Falligan. Copyright A.C.L. Foto Nr. 103573.

GEZELSCHAPSLEVEN TE GENT IN DE 19e BEGIN 20e EEUW (Vervolg)

e) KOORVERENIGINGEN

Tijdens de 19de eeuw stond Gent bekend om haar talrijke, uitstekende koormaatschappijen. Aanvankelijk waren het mannen-, later ook vrouwen- en tenslotte gemengde koren.

"Na 1830 rezen de koorverenigingen als paddestoelen uit de grond, in alle wijken van de stad" schrijft de kenner van de Gentse lyrische kunst, Guy Verriest. (9)

Reeds in 1833 werd het liberaal koor "*De goede Vrienden*" opgericht en op 18 augustus 1835 stichtte men een andere liberale koormaatschappij, de "*Société des Choeurs*" onder het motto "Bien faire et laisser dire". Haar doel was koorstukken en opera's uit te voeren. Aanvankelijk vergaderden ze in café "De Prins" op de Hoogpoort.

Reeds in 1838 werd er een afzonderlijke damesafdeling aan toegevoegd.

Op 15 juli kon de "Choeurs" haar eigen lokaal, ontworpen door architect Leclerc-Restiaux, inhuldigen. Het bevond zich in de Bagattenstraat 44 en omvatte naast een concertzaal, een café en een uitgestrekte tuin. Daar vierde men, in juli 1875 de veertigste verjaardag van de vereniging. De 7de augustus daaropvolgend greep in het Casino een banket plaats waar ongeveer 500 genodigden aanzaten. Op dat ogenblik was de "Choeurs" een zeer befaamde groep. Een hondertal uitvoerende leden, waarbij een 40-tal vrouwen, traden geregeld overal op. Samen met de "Melomanen" verdedigden ze op elk moment de naam der Gentse koorverenigingen. In 1893 verdween dat gezelschap echter uit de artistieke wereld. Drie jaar later werd het gebouw door de Gentse socialistische partij aangekocht.

Omstreeks 1833 kwam de koorvereniging "*De ware Vrienden*" (Les vrais Amis) tot stand. Haar vertolkingen gingen door in de "Zaal Flora" in de Holstraat. In 1840 veranderde dit gezelschap van naam. Het werd de "*Société d'Euterpe*", benaming ontleend aan een der negen zanggodinnen, de muze van zang en lyrische poëzie. Deze groep hield reeds in 1849 op te bestaan.

In het hoofdstuk over toneel en lyrische kunst vermeldden we dat de "*Toneel-Zangmaatschappij Grétry*" in 1837 ontstond uit de "Karpelaire". Het koor van deze vereniging trad ook zelfstandig op, onder meer in de "Parnassus" op de Houtlei.

1838 was het oprichtingsjaar van drie koorverenigingen in het Gentse.

Eén ervan was "*De Eendracht*" te Ledeberg. De repetities gingen door in

(9) Verriest, G., Het Lyrisch Toneel te Gent van de oorsprong af tot op heden. Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen, Gent, 1966, p. 140.

"Het Bourgondisch Kruis" op de Brusselsesteenweg 10.

De 1e oktober '38 werd de liberale maatschappij "*De Melomanen*" gesticht. Haar devies luidde "La Chanson, c'est de l'Histoire" en haar vergaderlokaal was aanvankelijk gevestigd op de Kouter 19. Tijdens de Gentse Feesten van 1851 richtte ze een internationale koorwedstrijd in. In 1852 werd ze "Koninklijk". Vanaf de zeventiger jaren beschikte deze vereniging over een eigen lokaal in de Savaanstraat 22. Een honderd veertig zangers hielden er hun repetities. In de jaren tachtig trad ze op met een eigen muziekafdeling onder de leiding van A. Van Loo. In 1881 richtte ze opnieuw en met succes een internationale koorzangwedstrijd in waaraan een 30-tal verenigingen deelnamen. Ook op het gebied van de liefdadigheid was men er zeer actief.

In het atelier van kunstschilder Jan Lammens werd op 1 december 1838 een derde koormaatschappij opgericht. Ze kreeg de naam "*Orpheus*" naar de befaamde mythologische zanger. De eerste voorzitter was Theodoor Canneel, de latere directeur van de Gentse kunstacademie. De koorleider was Emile Beausacq. Tijdens haar bestaan gingen de repetities door in verschillende lokalen. Omstreeks 1895 gebeurden ze in het café "La Place" op de Korenlei 18. "*Orpheus*" stopte ermee in 1902.

Auguste Voisin beweert dat de bekendste Gentse zangverenigingen omstreeks 1840 waren : de "Choeurs", de "Melomanen", "Orpheus", "*Polymnie of Polyhymnia*" (een andere zangmuze), "*Haydn*" en "*L'Echo de la Flandre*". Over de laatste drie vonden we geen verdere inlichtingen. (10)

Om de Casinoconcerten een grotere uitstraling te bezorgen en "Gent, als tweede stad van het koninkrijk(!)" op een waardige manier te vertegenwoordigen, werd de zangmaatschappij "*Société de l'Alliance*" (Het Verbond) op 6 december 1842 opgericht. De benaming verwees blijkbaar naar de meest getalenteerde zangers uit de andere lyrische verenigingen die er deel van uitmaakten.

De liberale koormaatschappij "*Het Willemsgenootschap*", naam door Prudens Van Duyse voorgesteld in hulde aan J.F. Willems, ontstond de 6de augustus 1846. De vergaderingen grepen aanvankelijk plaats in het "Café de la Nation" bij de Walpoortbrug, later in de Belgradostraat. Omstreeks 1880 waren er talrijke sympathisanten.

Willem Rogghé bracht het "Willemsgenootschap" in contact met "De Fontaine" opdat het koor de toneelvoorstellingen van deze laatste zou opluisteren. Het "Willemsgenootschap" vertolkte dan ook uitsluitend Vlaamse koorzang. (11) In 1895 werd deze maatschappij ontbonden. Twintig jaar vroeger telde men er honderd vijfentwintig medewerkers.

(10) Voisin, A., Guide de Gand. Précis de l'histoire civile, monumentale et statistique des Gantois, s.d., p. 226.

(11) Goossens, E., Het Toneelleven te Gent (1830-1871). Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, R.U.G., 1983-1984, p. 54.

Met als kenspreuk "In Vlaanderen Vlaams" werd in maart 1848 op Meulestede 52 een andere liberale zangvereniging "*De Eendracht*" opgericht. Ze wou Nederlandse en Franse liederen vertolken en bijdragen tot de verbreiding van de cultuur van het volk. Daarom werd er in 1867 een bibliotheek aan toegevoegd en werden er tevens volksvoordrachten gehouden. Het vergaderlokaal bevond zich geruime tijd in de stadsschool van Meulestede.

Eveneens in 1848 werd de bekende "*Société des Ouvriers réunis*" (De verenigde Werklieden) gesticht met als devies "Kunst en Liefdadigheid". De zetel bevond zich in een herberg in de Hoogstraat 76. Zoals de naam het laat veronderstellen, bestond dat mannenkoor grotendeels uit ambachtstlui. Hun eerste dirigent was Jozef Techin, directeur van de koormaatschappij "Euteppe". Vanaf 1870 richtten ze jaarlijks liefdadigheidsconcerten in. Tot het eind van de zestiger jaren in de 20e eeuw bleef dit koor actief in binnen- en buitenland. In 1880 was graaf de Kerchove de Denterghem R. de voorzitter. Karel Van Boeksel was de dirigent.

Veel Gentse maatschappijen, bekend in andere disciplines, richtten toen ook zangafdelingen in.

In 1857 ontstond er een gemengd koor in het "*Van Crombrughe's Genootschap*". Dertig jaar later telde men er ongeveer 40 uitvoerders. Hun dirigent was Piet Heckers.

Ook de "*Katholieke Kring*" die haar lokaal had in het "Hôtel de Nockere" op de Poel 4, had in 1863 een eigen koor dat een 80-tal zangers telde.

Een jaar nadien richtte het "*Sint-Jozefsgenootschap*" uit de Wellinckstraat 24 een koor op dat ca. 1870 bestond uit 30 zangers.

In 1868 werd een koor gevormd in de Laurentkring "*De Vrijheidsliefde*", in 1880 onder voorzitterschap van Wiemer en met E. Stevens als dirigent van de 55 uitvoerders. Ook "*Vreugd in Deugd*" had haar (vrouwen)koor onder de leiding van mevrouw Miry, evenals het "*Geluk in 't Werk*" en "*Werken en Leren*".

Ondertussen was in de katholieke burgerkring "*God en Vaderland*" ca. 1870 een gemengd koor opgericht evenals in de "*Werkmanskring*" in de Sint-Salvatorstraat 440.

De Laurentkring "*Arbeid en Kunst*" vormde ca. 1890 haar eigen koor en in 1896 richtte de socialistische wijkclub "*Verbroedering*" uit de Meibloemstraat een zangvereniging voor mannen op. "*De Bond der Oudleerlingen van Ledeberg*" deed ca. 1900 hetzelfde. Haar lokaal stond op de Vooruitgangplaats (nu Ledebergplein).

De toneelmaatschappij "*Voorwacht Akkergem*" volgde het voorbeeld van de voornoemde gezelschappen.

Keren we terug naar de verenigingen die zich uitsluitend specialiseerden op samenzang.

Het "*Van Duyse's Genootschap*", geheten naar de Gentse componist-musicoloog Florimond, was een koormaatschappij die in 1859 werd opgericht. De

leden vergaderden in "Het Lindeken" in de Minnemansteeg. In 1871 waren er een hondertal zangers aangesloten.

Twee koren van ca. 1860 waren de "*Mengalkring*" en de "*Uilenzangerskring*". De "*Mengalkring*" stond bekend om haar koor- en koraalzing. Martin-Jozef Mengal was een Gentse toondichter-violist, overleden in 1851. Hij had relaties gehad met de "*Choeurs*" en de "*Melomanen*".

De "*Uilenkring*" maakte naam doordat de leden geregeld uit liefdadigheid optraden in voorname cafés in de kuip van Gent. Hun inkomsten werden steeds gestort aan de filantropische maatschappij "*Zonder Naam, niet zonder Hart*". De koorzangmaatschappij "*Nijverheid en Wetenschap*" ontstond in 1864. Haar lokaal bevond zich in een estaminet op de Korenlei 18.

In de zaal "*Thalie*", later "*Café du Parc*" op het Sint-Pietersplein, repeteerde de vereniging "*Moedertaal en Vrijheid*". Haar kenspreuk was "*Herleving*". Ze ontstond in 1868 en twee jaar nadien telde ze reeds 46 actieve leden.

In 1870 kon men onder meer aansluiten bij de nieuwe gezelschappen "*De Leie- en Scheldezones*" en "*De Vlaamse Liedertafel*".

De "*Leie- en Scheldezones*" ontstond in het "*Café Grand Jardin*" op de Voetweg 56. Deze groep telde weldra 50 uitvoerders.

"*De Vlaamse Liedertafel*" had haar lokaal in de Groendreef 1. Zij kon rekenen op een dertigtal zangers.

Bekend was verder het Franstalig koor "*Les Orphéons Gantois*". Het werd gesticht op 6 oogst 1872 en nam als leuze "*Endurer pour durer*". Men vergaderde aanvankelijk in het "*Salon du Passage*" in de Vander Donckdoorgang 22. Later gingen de repetities door in de "*Zaal Valentino*" op de Kuiperskaai. Dit liberaal gezelschap kreeg in 1875 zijn vlag uit de handen van burgemeester Charles de Kerchove. Er waren toen een 60-tal medewerkers. Hun dirigent was L. Timmerman.

Tijdens de carnavaldagen deden de "*Orphéons*" aan liefdadigheid. In 1880 waren de leden als Zoeloes uitgedost. Ze deden een rondgang die zeven uren in beslag nam en waarbij in twaalf belangrijke burgercafés werd gezongen. Drie koormaatschappijen werden in 1873 gesticht: "*Het Lied der Werkers*", de "*Société Union Chorale*" en "*De Opkommelingen*".

De vereniging "*Het Lied der Werkers*" had toen haar zetel in de Onderstraat 6. Ze beschikte over veertig actieve leden.

De "*Société Union Chorale*" had ook aanvankelijk haar zetel in de Onderstraat 6 maar trof men later in het estaminet "*Rome*" op de Kleine Vismarkt.

"*De Opkommelingen*" tenslotte was een koor dat in de Oliestraat 9 oefende en vergaderde. In 1874 waren er dertig zangers ter beschikking.

In 1874 kwam de zangmaatschappij "*De Melodij*" tot stand. De repetities gebeurden in "*De nieuwe Keizerin*" in Klein Turkije. Ook de vereniging "*Cercle Musical*" werd toen gesticht. Haar kenspreuk was "*Courage et persévérance*". Men vergaderde in het "*Hôtel Royal*" op de Kouter.

In datzelfde jaar vestigde zich het koorgezelschap "*Zanglust*" in de herberg

"Le Chemin de Fer Américain" in de Lange Violettenstraat. (De "Américain" was de paardetram die in 1874 voor het eerst in de Gentse straten rolde.) In 1883 vergaderde de "Zanglust" in de Tweebruggenstraat 35. Toen waren er 40 uitvoerders en de dirigent was V. Mestdagh.

Van de omstreeks in 1875 opgerichte koormaatschappijen kwamen we volgende vier terug op het spoor : het liberaal gezelschap "*Vooruit*", "*De Gentse Lier*", "*Le Cercle Gantois*" en de kring "*Titus*".

"Vooruit" had haar lokaal op de Voormuide in de Heilig-Kerstwijk. Samen met de fanfare "De Noordstar" organiseerde ze in 1876 festiviteiten, ter gelegenheid van de herdenking van de Pacificatie van Gent.

Het koor "De Gentse Lier" had zijn lokaal op de Vlasmarkt 2, later op het Garenplein. Deze vereniging telde een vijftigtal actieve leden.

"Le Cercle Gantois" was gevestigd in het "Café du Parc" op het Sint-Pietersplein. De kring "Titus" deed onder meer aan liefdadigheid en zong tijdens de carnavaldagen in bekende Gentse cafés. De opbrengst ging naar de "Zonder Naam".

De "*Cercle Lyrique*" had haar bijeenkomsten in de Bagattenstraat. In 1877 werd ze opgericht met het doel zang, muziek en toneel te beoefenen.

In het estaminet "De Philharmonie" in de Ekkergermstraat 2 begon begin juli 1880, de geschiedenis van de koormaatschappij "*De ware Werklieden*". In dat lokaal lagen de bijeenkomsten. Men kan zich afvragen of er enig verband bestond met dat ander koorgezelschap dat zich ook "De ware Werklieden" noemde, in 1854 werd opgericht in het estaminet "Marsch dat Been" tegenover de kerk van Ekkergerm en kort daarna ophield te bestaan.

Eveneens omstreeks 1880 begon de "*Cercle Miry*" haar activiteiten. Ook dat koor stond bekend om haar filantropische werking. Belangrijke concerten werden o.m. in 1887 door hen georganiseerd ten voordele der slachtoffers van een fabrieksbrand in het Gentse.

"*Les Intimes*" (De Verkleefden) werd in 1884 gesticht. Haar zetel was een herberg in de Dampoortstraat 62.

Circa 1885 kwam het koor "*Strijden om te overwinnen*" tot stand. De leden troffen elkaar in het café "De halve Maan" in de Hooiaard.

Tijdens diezelfde tachtiger jaren ontstonden nog andere koormaatschappijen waarvan we wel het lokaal terugvonden doch niet de stichtingsdatum.

"*Cercle d'Espérance*", "*De Vrijheidsbloem*", "*De Gutenbergzonen*" en "*Pepita's Kring*" behoorden tot die groep.

"Cercle d'Espérance" had haar lokaal op de Botermarkt, "De Vrijheidsbloem" vond men in café "De Leeuw van Vlaanderen" in de Sint-Margrietstraat 11, "De Gutenbergzonen" repeteerden in het café "Van den Hoek" in de Toekomststraat 100 en de "Pepita's Kring" in het "Café du Nord" op de Vrijdagmarkt.

"*De Heuvelgalm*" (L'Echo de la Colline) werd in 1886 opgericht in het café "De vier Winden" op de hoek van de Ottergemse- en de Zwijnaardsesteenweg 1.

Er waren toen 69 medewerkers en de voorzitter was Ed. Todt.

In 1887 ontstond het koor "*Victoria*". De zetel was "In de gouden Sleutel" in Klein Turkije 12.

Toen Edward Anseele op 6 februari 1887 de Gentse gevangenis mocht verlaten, werd door tientallen mannen de cantate "Aan de Volksvriend Edward Anseele" uitgevoerd. Uit deze zangerskern werd op 30 november 1890 de socialistische "*Marxkring*" geboren. Haar eerste vergaderlokaal was gevestigd in de Speldenstraat 1. De meeste partituren werden speciaal voor deze groep geschreven en een der bekendste musici en muzikale directeurs was Jef Van der Meulen.

Ongeveer een jaar nadien werd de "*Nellie's Kring*" opgericht. Dit socialistisch vrouwenkoor was de tegenhanger van de Marxkring. Vanaf 1892 was dat gezelschap sterk gestructureerd. De leden waren bijna allemaal werkmeisjes uit de Gentse vlasindustrie.

Rond deze periode ontstonden tevens "*De Liederkrans*", "*De Gentse Weergalm*", "*Het Gentse Mannenkoor*", "*Concordia*", "*Het Vriendenkoor*", "*De Werkmanszonen*", "*De Vreugdige Reizigers*" e.a.

"De Liederkrans" was een gemengd koor dat aanvankelijk repeteerde in een herberg op de Korenmarkt 39 en later (evenals de reeds aangehaalde "Strijden om te overwinnen") in de "Halve Maan" in de Hooiaard.

"De Gentse Weergalm" vond men in een café op de Korenmarkt 8, "Het Gentse Mannenkoor" in Klein Turkije 6, het gemengd koor "Concordia" in de Coupuregang 54, "Het Vriendenkoor" op het Sint-Michielsplein 12, "De Werkmanszonen" in de Lange Wijngaardstraat 70 en "De vreugdige Reizigers" in de Sleepstraat 2.

Op de Korenmarkt 23 repeteerden zowel de leden van "*De Nachtegaal*" als deze van "*Vlaanderens Zonen*", een koor dat tevens bekend stond als filantropische vereniging.

"*De stille Lieden*" herhaalden hun repertoire in de Belgradostraat 21 en in de Gelukstraat 33 zongen deze van de "*Dullaertzonen*".

Op de Drongensesteenweg 75 kwamen de zangers van "*Vreugde en Vrede*" bij mekaar.

Een liberaal zanggezelschap noemde zich de "*Heckerskring*". Piet Heckers was een bekend Gents componist en dirigent die in 1891 te Wondelgem overleed. De meeste van zijn liederen werden door het Willemsfonds uitgegeven. Voornoemde zangvereniging werd ca. 1892 gesticht. Haar lokaal was het café "De vier Hoeken", Dok 125.

Tot vóór de Eerste Wereldoorlog stonden de Gentenaars bekend als fervente operabezoekers en liefhebbers van de lyrische kunst. Ze waren trouwens aangeschreven als strenge beoordelaars inzake de stemkwaliteit van de vertolkers en de inhoud van de lyrische meesterwerken. De Franse toondichter was erg in trek en het was dus normaal dat een koormaatschappij zich ca. 1885 de benaming "*Gounod's Kring*" aanmat. Haar lokaal bevond zich in de herberg "De Appel" in de Sint-Margrietstraat.

De socialistische zangvereniging voor meisjes en vrouwen "*De Zustermin*" kwam tot stand in 1898. Het lokaal lag in de Kastanjestraat.

Tot het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog kwamen tenslotte nog heel wat koorgezelschappen tot stand. Eén ervan was het "*Nevejansgezelschap*". Edward Nevejans was een Gents toondichter en een begaafd koorleider die in 1867 tot directeur van het "Melomanen"-koor werd aangesteld. Het genootschap had zijn lokaal in de Belgradostraat 23.

Andere bekende koren waren "*De Lentezangers*" uit de Brugsepoortstraat 23, "*Willen is Kunnen*", groep van de katholieke kring in de Langestraat te Ledeberg, "*De Buitenlust*", gemengd koor uit de Gasmeterlaan 57, "*De Morgenster*" die in "De Ploeg" op de Korenmarkt repeteerde, "*De Kunstvrienden*" van de Drongensesteenweg 75, "*De liberale Vriendenkring*", een gemengd koor dat zijn lokaal had in de De Smetstraat 88 en de "*Gentse A Capella Koorzangmaatschappij*" geleid door de Vlaamse componist en muziekpedagoog Emiel Hullebroeck. De "A Capella" vergaderde en repeteerde in de "Kunst- en Letterkring" op de Sint-Jansvest 12.

Eveneens bekend waren de "*Tinelkring*" en de "*Edward Blaeskring*".

De "*Tinelkring*" was een katholieke koorvereniging die genoemd was naar de Vlaamse toondichter-organist Edgard Tinel. De vergaderplaats was een café in de Ekkergerstraat 2.

De "*Edward Blaeskring*" was een zangvereniging die repeteerde in het "Brouwershuis" in de Heilige-Geeststraat. Blaes was een Gents componist en koorleider die talrijke populaire liederen en koren schreef. Hij overleed in 1909.

Lode HOSTE
(t vervolgt)

NIEUWE GEGEVENS OVER LIEVEN DE STOEVERE EN DE WAPENSCHILDEN VAN DE ORDE VAN HET GULDEN VLIES (1445?)

Wie thans geniet van de pracht en de praal van het koor in de Gentse St.-Baafskathedraal kan als laatste restant van het zevende kapittel van de Orde van het Gulden Vlies gehouden in deze kerk, nog de 30 blazoenen bewonderen boven het rijk gesculpteerde koorgestoelte. Oorspronkelijk waren deze wapenschilden ingewerkt in de dorsalen van het koorgestoelte of erboven geplaatst (1). De vorstelijke schilden (\pm 137 x 106 cm., 128 x 74,5 cm.) zijn merkelijk groter dan deze van de Vliesridders (101 x 50,5 cm.). Nochtans moet het bij de aanvang de bedoeling geweest zijn om de helft van de blazoenen

rechts van het koor op te stellen en de andere helft links, daar de helmen van de ene reeks naar links en van de andere reeks naar rechts gewend zijn. De helmen van de vorstelijke wapens werden frontaal geplaatst. Bovenaan deze panelen treft men telkens de naam van het ordelid aan en onderaan de bijhorende titel. Hoewel gerestaureerd of overschilderd mogen we aanvaarden dat de oorspronkelijke letters in het nieuwe humanistische schrift uitgevoerd waren (2). Mogen we hierin opnieuw een bevestiging zien van de voorliefde van Filips de Goede voor de klassieke oudheid en haar heersers? We behouden dan ook om deze reden de schrijfwijze van de opschriften :

(Naamlijst I) TRÈS-HAUT, TRÈS EXCELLENT TRÈS MAGNANIME ET TRÈS-PUISSANT PRINCE PHILIPPE, PAER LA GRACE DE DIEU, DÛC DE BOÛRGOGNE, DE LOTHIER DE BRABANT ET DE LIMBOÛRGH, COMTE DE FLANDRE, D'ARTOIS, DE BOÛRGOGNE PALATIN, ET DE NAMUR, MARQÛIS DU ST. EMPIRE, SEIGNEUR DE SALINS, ET DE MALINES : Filips de Goede, stichter van de orde in 1430.

(N. 38) MESSIRE CHARLES, DÛC D'ORLEANS, ET DE VALOIS, benoemd te Sint-Omaars in 1440.

(N. 5) MESSIRE ROLAND, DE ÛTKERCKE, Seigneur DE HEMSRODE ET DE HERSTRÛNT TRÉPASSÉ, benoemd bij de stichting in 1430; overleden derhalve zonder helm, alleen met riem.

(N. 7) MESSIRE DAVID, DE BRIMEU, Seigneur DE LIGNÿ, benoemd bij de stichting in 1430.

(N. 9) MESSIRE JEAN, DE LA CLÛTE, Seigneur DE COMMINES, TRÉPASSÉ, benoemd bij de stichting in 1430; met riem.

(N. 13) MESSIRE GUILLEBERT, DE LANNOÿ, Seigneur DE WILLEVAL ET DE TRONCHIENES, benoemd bij de stichting in 1430.

(N. 16) MESSIRE ANTOINE, Seigneur DE CROÿ, COMTE DE PORCIEN, Seigneur DE RENTÿ, benoemd bij de stichting in 1430.

(N. 19) MESSIRE JÂQÛES, DE BRIMEÛ, Seigneur DE GRIGNY, benoemd bij de stichting in 1430.

(N. 22) MESSIRE PHILIPPE, Seigneur DE TERNAÛT, ET DE LA MOTTE, benoemd bij de stichting in 1430.

(N. 24) MESSIRE JEAN, Seigneur DE CREQÛÿ, ET DE CANAPLES, benoemd bij de stichting in 1430.

(N. 26) MESSIRE FREDERIC DIT VALERAN COMTE DE MEVRS, benoemd te Rijsel in 1431.

(N. 29) MESSIRE JEAN, DE MELÛN, Seigneur D'ANTOING ET D'ESPINOÿ, benoemd te Brugge in 1432.

(N. 33) MESSIRE BAÛDOT DE NOÿELLES, Seigneur DE CASTEAÛ, benoemd te Dijon in 1433.

(N. 34) MESSIRE JEAN, B DE LUXEMBOURG, Seigneur DE HAÛBOÛRDIN, benoemd te Dijon in 1433.

(N. 25 of 37) MESSIRE JEAN, Seigneur DE NEUF CHATEL ET DE CHATEL SUR MEÛSELLE, wellicht niet Jean de Neufchâtel benoemd bij de stichting in 1430 en overleden in 1433, maar mogelijk Thibaut de Neufchâtel benoemd te Dijon in 1433.

- (N. 40) MESSIRE JEAN, DÛC D'ALENCON, COMTE DE PERCHE, benoemd te Sint-Omaars in 1440.
- (N. 43) MESSIRE FRANCOIS, DE BORSELÉ, COMTE D'OSTREVANT, benoemd te Gent in 1445.
- (N. 45) MESSIRE HENRI DE BORSELE, Seigneur DE VERE, COMTE DE GRANDPRÉ, benoemd te Gent in 1445.
- (N. 47) MESSIRE DRIEU, Seigneur DE HÛMIERES, benoemd te Gent in 1445.
- (N. 42) TRES HAÛT ET TRÈS EXCELLENT ET TRES PÛISSANT PRINCE DON ALPHONSE, ROY D'ARRAGON V. DÛ NOM, benoemd te Gent in 1445.
- (N. 4) MESSIRE JEAN Seigneur DE ROÛBAIX ET DE HERSELLES, benoemd bij de stichting in 1430.
- (N. 6) MESSIRE ANTOINE, DE VERGÿ, COMTE DE DAMPMARTIN, TRÉPASSÉ, benoemd bij de stichting in 1430; met riem.
- (N. 8) MESSIRE HÛGÛÈ, DE LANNOÿ, Seigneur DE SANTES, benoemd bij de stichting in 1430.
- (N. 12) MESSIRE JEAN, DE LA TRIMOÛILLE, Seigneur DE JONVELLE, benoemd bij de stichting in 1430.
- (N. 14) MESSIRE JEAN, DE LÛXEMBOÛRG, COMTE DE LIGNEÿ, Seigneur DE BEAÛREVOIR & DE BOÛHAING TRÉPASSÉ, benoemd bij de stichting in 1430; met riem.
- (N. 17) MESSIRE FLORIMOND, DE BRIMEÛ, Seigneur DE MASSINCOÛRT TRÉPASSÉ, benoemd bij de stichting in 1430; met riem.
- (N. 20) MESSIRE BAÛDÛIN, DE LANNOÿ, DIT LE BEGÛÈ, Seigneur DE MOLEMBAIS, benoemd bij de stichting in 1430.
- (N. 21) MESSIRE PIERRE, DE BEAÛFROIMONT, Seigneur DE CHARNÿ, ET DE MONFORT, benoemd bij de stichting in 1430.
- (N. 23) MESSIRE JEAN, DE CROÿ, Seigneur DE TOÛR SÛR MARNE, benoemd bij de stichting in 1430.
- (N. 27) MESSIRE SIMON DE LALAING, Seigneur DE HANTES, benoemd te Rijsel in 1431 (afb. 157).
- (N. 31) MESSIRE JEAN, DE VERGÿ, Seigneur DE FONVENS, ET DE VIGNORRÿ, benoemd te Dijon in 1433 (afb. 158).
- (N. 35) MESSIRE CHARLES, DE BOÛRGOGNE, COMTE DE CHÂROLOIS, benoemd te Dijon in 1433 (afb. 159).
- (N. 36) MESSIRE ROPRECHT, COMTE DE VERNENBURG TRÉPASSÉ, benoemd te Dijon in 1433; met riem.
- (N. 39) MESSIRE JEAN, DÛC DE BRETAGNE, COMTE DE MONTFORT TRÉPASSÉ, benoemd te Sint-Omaars in 1440; met riem.
- (N. 41) MESSIRE MATTHIEU, DE FOIX COMTE DE COMMINGES, benoemd te Sint-Omaars in 1440.
- (N. 44) MESSIRE REGNAULD, Seigneur DE BREDERODE ET DE VIANE, benoemd te Gent in 1445.
- (N. 46) MESSIRE JEAN, Seigneur ET BER D'AUXI, benoemd te Gent in 1445.
Blanco wapenschild zonder opschrift.

Dhanens (o.c.) vermeldt dat de reeks van 1445 zou uitgevoerd zijn door Hugues de Boulogne, schilder in dienst van Filips de Goede. Ook Van De Wiele vermeldt dat deze blazoenen geschilderd werden door deze hofschilder (4). In het archief van de kathedraal vonden we geen enkel document dat betrekking heeft op deze ceremonie, m.a.w. we vonden dan ook geen enkele bewijsvoering die bevestigde dat Hugues de Boulogne de auteur was van deze wapenschilden. De reden van deze toeschrijving vonden we wel terug in de Brugse catalogus van de tentoonstelling over het Gulden Vlies in 1907 (5). Daar de Boulogne de wapenschilden vervaardigde voor het tweede kapittel van deze orde gehouden in 1432 te Brugge (verdwenen tijdens de Franse omwenteling), alsook - in samenwerking met zijn zoon Jean - voor het achtste kapittel te Bergen, werd zonder enige reden aanvaard dat Hugues de Boulogne wel eens de auteur zou kunnen zijn van de Gentse reeks. In de inventaris van de in beslaggenomen manuscripten in 1568 door Nicolas de Harmes (6) wordt vermeld : "*Een gescrijfte geintituleert : Marché fait aujourd'hui xvje de mars entre Thoison d'Or et Lieven de Sloovere pour neuff tableaux des armes des chevaliers de l'ordre qui deffailent pour accomplir le septiesme chappitre, etc.*". Nicolas de Harmes was destijds boodschapper van de orde geweest. Het valt op dat het grootste deel van de in beslaggenomen boeken betrekking hebben op de heraldiek. Belangrijk is zeker en vast de vermelding dat Lieven de Sloovere de auteur is van negen blazoenen gemaakt voor het zevende kapittel van de Orde van het Gulden Vlies, m.a.w. van de wapenschilden die thans prijken in het koor van de Gentse St.-Baafskathedraal. Lieven de Sloovere was een Gents schilder, die in de literatuur beter bekend is geworden onder de naam Lieven de Stoovere of Stoevere. Van deze kunstenaar is geen enkel bekend werk tot ons gekomen. Alhoewel men in de 16de eeuw blijkbaar nog zeer goed wist wie de auteurs waren van vorige eeuwse kunstgewrochten, willen we hier toch de mogelijkheid onderzoeken of deze schilder inderdaad in aanmerking kan komen als maker van de hoger vermelde blazoenen. De documenten waarin de kunstenaar vermeld wordt zijn te dateren tussen 1468 en 1491. Te oordelen aan de opdrachten mogen we met zekerheid aanvaarden dat hij reeds in 1468 beschouwd werd als een belangrijk kunstenaar en al een verdienstelijke loopbaan achter de rug had (zie verder). Anderzijds moeten we stellen, indien hij de auteur is van de blazoenen, dat hij in 1445 meerderjarig (= 25 jaar) moet geweest zijn; ook het feit dat hij niet vermeld wordt als Liefkin wijst hierop. De kunstenaar zou dan minimum een loopbaan van 46 jaar gekend hebben en minstens 61 jaar geweest zijn toen hij overleed. Met uitzondering van enkele kunstenaars, zoals Agnes en Lieven van den Bossche, viel het ons op dat in die periode de meeste Gentse schilders een veel kortere loopbaan kenden. Merkwaardig is het feit dat Lieven in de familiale akten van kort na het midden van de eeuw (zie verder) niet vermeld wordt. Ondanks dit alles is er op dit ogenblik geen enkel weerlegbaar feit dat bevestigt dat hij onmogelijk de auteur van de blazoenen kan zijn. We moeten er ook rekening mee houden

dat de hoger vermelde Nicolas de Harmes duidelijk interesse had voor heraldiek en niet in het minst voor deze van de Orde van het Gulden Vlies. Dat de naam Lieven de Stoevere in het midden van de 16de eeuw nog bekend was, blijkt uit het feit dat Marcus van Vaernewijck (7) het altaarschilderij van de pijnders in de St-Niklaaskerk gewijd aan de naam Jezus, dat geschilderd werd door Lieven de Stoevere, nog vermeldde. De vraag is nu om welke schilder gaat het hier, om de hoger vermelde kunstenaar, of om een homonieme schilder werkzaam in het begin van de 16de eeuw, of om die zijn zoon Lieven, die eveneens schilder was (8). Om het geheel af te ronden vermelden we hierbij nog de schilder Lieven de Sloovere, zoon van Anthoon, die voorkomt in de 19de eeuwse falsificatie van het Gentse gildeboek van de St.-Lukasgilde (9). Om uit deze verwarring te geraken zullen we hierna eerst een biografische benadering geven gebaseerd op bekende feiten van Lieven de Stoevere de Oude, m.a.w. de vooropgestelde auteur van de blazoenen.

Lieven de Stoevere

Lieven de Stoevere was een lid van een zeer belangrijke Gentse kunstenaarsfamilie (10), die in de loop der eeuwen ook nog vermeld werd als de Stoevere (11) of als de Scoenere (12). Opvallend is wel het feit dat we van geen enkel familielid de opname in het Gentse schildersgild konden terugvinden. Mogelijks werden zij vrijgesteld omdat ze behoorden tot de begoede burgers die waarschijnlijk zoals in andere steden vrijgesteld werden en het kunstenaarsschap mochten uitoefenen als hobby. Dat deze familie rijk was blijkt uit hun bezittingen. Zij hadden o.a. een godshuis aan de Nederpolder te Gent. Houdt deze stichting soms een verband met de door de grootvader van Lieven, Gerard samen met zijn broer Jacob en zijn vader Wouter, in 1369 geschaakte jonkvrouw? Zij werden dan ook veroordeeld tot het betalen van 100 lb. gr. huwelijksgift. Gerard de oprichter van het godshuis werd in 1384 als wever of als lakenhandelaar (13) vermeld. Het godshuis bood onderdak aan "*mersmannekens*" of kinderen van marktkramers. Opvallend is dat Antoon de Stoevere op 20 januari 1456 (n.s. 57) als enig kleinkind van Gerard vermeld werd (14). Toen in 1468 de overige kleinkinderen van Gerard de Stoevere, nl. de schilder Lieven, zijn broer Jan en zijn zuster Kathelijne met haar man Jan Paers, alsook Margaretha met haar man Ghijselbrecht vanden Dale, het slecht onderhouden godshuis verkochten, was Anthoon al overleden. Zijn weduwe Claren was reeds hertrouwd met Pieter van Herweghe en hun kinderen Jan en Katharina de Stoevere waren nog minderjarig.

Het godshuis werd verkocht aan de vermaarde Italiaan Pieter de Villa (15). Over de ouders van Lieven de Stoevere vonden we geen informatie. Mogelijks was hij de zoon van de schilder Jan de Stoevere, de leerling van Robert Campin (16). De Potter, die onze schilder verwart met zijn homoniem Lieven de Jonge, vermeldt verkeerdelijk dat onze schilder in 1468 gehuwd was met Elisabeth Gheerolfs. Ook De Potters vermelding dat Margaretha, de zuster van Lieven,

in die periode (1468) non was in het St-Brigittaklooster te Dendermonde is een verkeerde interpretatie. Deze kloosterlinge was de zuster van schilder Lieven de Jongere en dochter van Lieven de Jonge (17).

Lieven de Oude moet een zeer belangrijke schilder geweest zijn, want in 1468 is hij werkzaam voor het huwelijk van Karel de Stoute te Brugge, waardoor hij behoorde tot "*les meilluers ouvriers du pays, tant pointres (=peintres) comme autres*" (18). Hij ontving hiervoor 10 d.gr. per dag. Opvallend is hierbij dat zijn Gentse collega's, die eveneens werkzaam waren voor dit huwelijk, bijna allen deel uitmaakten van het bestuur van de Gentse schildersgilde. De meesten onder hen hadden ook reeds opdrachten uitgevoerd in het Gentse Prinsenhof of werkzaam geweest voor de Gentse magistraat. Noemenswaardig is het feit dat talrijke leden van de familie de Stoevere belangrijke functies waarnamen in de St-Lukasgilde van de Arteveldestad (19).

Op 22 februari 1477 kocht Lieven de Stoevere een lijfrente van Andries Scatteman (20). Samen met Barthelemeus van der Linden en Mathijs van Roden trad hij op als borg voor Arend van den Hautere, fs. Vrancx, tijdens die zijn opname op 30 oktober 1480 in het Gentse schildersgild (21). Eén jaar later werd er op Lieven een beroep gedaan om de huizen aan de Gentse Groentenmarkt op te smukken (22). Zijn faam als heraldisch kunstenaar moet groot geweest zijn, want in 1483-1484 schilderde hij tien schilden met het wapen van Filips de Schone (23). Een gelijkaardige opdracht kreeg hij in 1490-1491, nl. het beschilderen van twee wimpels (met de wapens van Vlaanderen en Gent) en de vlaggestokken om te pronken op de "*torren bachten Wallen*". Naast deze vanen moest hij een kruisbeeld in de schepenkamer van het stadhuis stofferen (24). In dezelfde trant was in 1484 de opdracht om - samen met Arend vanden Haute - de vier leeuwen van de schandpalen op de Groentenmarkt te beschilderen (25). Als borg voor Jan Spierinc moet hij samen met Lieven Boone op 9 februari 1484 30 s.gr. betalen (26). Mogelijks was Jan Spierinc in die periode werkzaam in Holland (27). Op 27 augustus 1487 stelde hij zich borg tijdens de opname van de wereldberoemde miniaturist Gerard Horenbout in het Gentse schildersgild (28). De Bruyn vraagt zich zelfs af of Horenbout niet zijn opleiding zou genoten hebben in het atelier van de Stoevere (29). In 1490-1491 deden de schepenen opnieuw beroep op zijn decoratieve capaciteiten en vertrouwden hem de stoffering van de oude en nieuwe ijzeren lantaarn in het stadhuis toe (30). Wanneer Lieven de Stoevere overleed is niet meer te achterhalen, doch mogen we zijn sterfdatum hoogstwaarschijnlijk kort voor de eeuwwisseling plaatsen.

De verdere lotgevallen van de blaoenen

Voor de naderende Beeldenstorm werden de panelen in de 16de eeuw in veiligheid gebracht. Omstreeks 1584-1585 werd opdracht gegeven aan Arent van Wynendale om deze blaoenen te reinigen (31). In 1611 werden ze ingewerkt in het nieuw koorgestoelte van Jean de la Porte, doch niet in goede

volgorde. Er ontbraken trouwens ook 16 blazoenen (32). In 1771 werden ze gerestaureerd en geplaatst in het huidige koorgestoelte, samen met de twee kartouches met de gedenkschriften (33). Deze laatste twee panelen samen met deze met de emblemen en deviezen van de orde zijn thans verdwenen (34). Om ze te behoeden tegen de Fransen werden ze tijdens het Napoleontisch bewind met verf bedekt, maar nadien gereinigd en gerestaureerd. De brand van 1822 had als gevolg dat sommige beschadigd waren. Tijdens de ontpleistering van het kerkinterieur bracht men de blazoenen onder in de crypte. In 1888 werd geopteerd voor een betere plaats. De reeks blazoenen vervaardigd voor het kapittel van de Orde in 1559 werden - na de tentoonstelling "L'art héraldique" in 1889 in de Aula van de Universiteit - in het transept van de Gentse hoofdkerk geplaatst. In 1896 worden er nog blazoenen vermeld in de crypte, waarschijnlijk gaat het hier om de reeks van 1445. Hetzelfde jaar nog werden ze (vermoedelijk) op hun huidige plaats geplaatst (35).

Hiermee hopen we een duidelijk overzicht gegeven te hebben van de geschiedenis van de blazoenen van de Orde van het Gulden Vlies (1445), alsook nieuwe gegevens aan het licht gebracht te hebben, alsook een nieuw en duidelijk beeld gegeven te hebben van een vrijwel onbekende Gentse kunstenaar, die beschouwd werd als de auteur van deze panelen, nl. Lieven de Stoevere. Hierbij bedank ik het personeel van de Rijksuniversiteit, het Stadsarchief en het Rijksarchief te Gent voor hun bereidwillige hulp.

Rudy VAN ELSLANDE

NOTEN

1. E. Dhanens, inventaris van het kunstpatrimonium van Oost-Vlaanderen, De Sint-Baafskathedraal Gent, Gent 1965, blz. 176-180, nr. 42.
2. F. Van Der Linden, Over Letters en schrift, en de beginselen van het schrijven, De Bilt, 1983, blz. 154-155.
3. E. Dhanens, o.c., blz. 178-180.
4. R. Van De Wiele, De Sint-Baafskathedraal te Gent, Gent 1973, blz. 16.
5. Cat. Toison d'Or, Brugge 1907.
6. Brussel, Algemeen Rijksarchief, Reg. rekenkamer nr. III, nr. 22.
7. M. Van Vaerenwijck, De Historie van Belgis die men anders namen mach : den Spieghel der Nederlantscher audtheyd. Waer inne men zien mach als in eenen claere(n) spiegel / veel wonderlicke gheschiedenissen / die van alle oude tyden / over al die weerelt gheschiet zijn : maer bysonder in die Nederlanden..., Gent 1574, dl. II, cap. XI : *In Sente Nicolaus keercke hadden zij (= de beeldenstormers) ooc ter keermesse gehweest... De beste weercken van autaertafelen, dat daer waren, ... Daer naer wasser die tafel vanden name Jhesus, die de pijnders oft zacdraghers onderhilden, ende en was niet qualic ghesneden ende gheschildert platte schilderie van Lievin de Stoevere..., die alle bedorven waren, uutghenomen die te voren uutghedaen waren.*
8. E. De Busscher, Recherches sur les peintres et sculpteurs à Gand aux XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles, Gent 1866, blz. 54, 71-72, 294-295; V. Van Der Haeghen, La corporation des peintres et des sculpteurs de Gand. Matricule, comptes et documents (16e-18e siècles), Gent 1906, blz. 6-8.

9. V. Van Der Haeghen, *Mémoire sur des documents faux, relatifs aux anciens peintres, sculpteurs et graveurs flamands*, Gent 1896, blz. 16, 152.
10. K. Vandenbussche, *De Gentse kunstenaarsfamilie De Stoevere*, in : *Ghendtsche Tydinghen*, 1ste jg., 1972, blz. 51-55, 166-168; C. Hulin de Loo, *Vrancke van der Stockt et les de Stoevere*; in : *Bulletin de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand*, 1908, nr. 1, blz. 8-15; Idem, *Stoevere (de)*, in : *Biographie Nationale*, dl. XXIV, z.d., col. 66-85; L. Maeterlinck, *Hubert van Eyck et les peintres de son temps*, Gent, z.d., blz. 61; F. De Potter, *Gent van den oudsten tijd tot heden, Geschiedkundige beschrijving der stad*, dl. V, Gent, z.d., blz. 215-216, 222.
11. V. Van Der Haeghen, o.c., 1898, blz. 171.
12. E. De Busscher, *Recherches sur les peintres gantois des XIVe et XVe siècles, indices primordiaux de l'emploi de la peinture à l'huile à Gand*, Gent 1859, blz. 101-102, 185.
13. De Potter, o.c., dl. V, blz. 520.
14. *Up den XXe dach van Laeumaent jnt jaer XIIIe sesse ende vijftich comparerde vorsepenen vander kuere jn Ghend Anthone de Stoever als naeste ende baerblijcke ghifter van (den) huuse gheheten Stoevere godts huus, staende ten Polder, bij der Sterre, dat voortijts fonderde ende gaf Gherardt de Stoever, sin grotheere, omme daer jnne te loegierene ende herberghene die arme jonghe mersmannekens; end heeft gheconsentert over hem, sin hoir ende naercommeren Beatrisen Boudins, f. Arendts, te woenene ende haer woenste te hebbene ende te behoudene haer leven lanc gheduerende jnt selve godtshuus, ende dat te besittene ende te ghebruukene met allen den wonsten, baten, ende profijtjen, diere toebehoren, beauden dien dat so ghehouden wert de vors. mersmannekens te loegierene also daer toebehort, ende tvors. huus te haudene tghereke van dake ende weeghe ende voort te gheldene ende weerne de rente, dier huutgaet. Dit was (ghedaen) jnt jaer ende dach als boven;* Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1456-1457, f. 37. Dit godshuis had tevens een poort aan de Kwaadham : *Een huus up den Polre, naest eener groter poorte, daer tgodshuus uutcomt, jeghen over Floreyns van Zaemslacht;* Gent, Stadsarchief, Staten van goed, 1453-1454, f. 80 v°.
15. *Kenlic zij etc dat Lievin ende Jan de Stoever, ghebroederen, Ghiselbrecht vanden Dale, ter causen van Mergriete Stoovers, sinen wetteliken wive, Pieter vanden Herweghe, als voocht, ter causen van Claren, zinen wetteliken wive, van Hannekin ende Callekin Stoovers, haren kindren, die zo adde bij Anthonis de Stoever, haren man was, elc van hem zelve, ende voortd. de voorn. Lieven ende Jan, ghebroederen, metgaders den vors. Ghiselbrecht vanden Dale, jn dese zaken vervaende Janne Paers ende Katelinen Stoovers, zinn wijf, haërlieder zustere, eendrachtich commen zijn voor scepenen etc. Ende ute dien dat wilen Gheeraerd de Stoever, huerliedder grootheere, voortijts gaf ende ordonneerde een huus ende stede, alsoot ghestaen es etc. upde Hoochpoort, biden Polder, beneden der Sterre, nu ter tijt Pieter de Villa ghehuust an deen zijde, ende Clays Reynaert, cordewanier an dander, met II s. I den. gr. siaers eerflic luttel min of meer onbegrepen also vele alser uutgaet, daer uutgaende zonder meer comers, ghestoffeert met vier veldekens, omme daer jnne gheherbercht te werdene aerme vremde wandelende kinderen, hemlieden gheneerde met merserien, diemen heet arme coepmannekens, ende die bij nachte daerjn gheherbercht ende bewaert te zine biden ghenen, die tselve huus bewonen ende besitten souden, bider ordonnantien ende gheliefien vanden vors. Gheeraerd de Stoever ende van zinen hoire ende naercommeren. Ende het zo zij, dat vors. huus in hem selven van mueren, daken ende andersins zeere tachter ende te valle staet ende harde quatie ende snoedelic ghestoffeert van bedden omme de vors. vremde coepmannekens te logierne, ende up datter niet haestelic jnne voorzien en worde, zonderlinghe jnde reparacie vanden vors. huuse ende vanden mueren ende daken van dien, dat tselve huus, metgaders der goeder meeninghen ende begheerte vanden vors. Gheeraerd de Stoever angaende den logierne vanden selven coepmannekens ghescepen waren met allen te valle ende nienten te gane*

ende gheelic ende al achter te blivene, so eist dat zij, bij consente ende overeendraghene van elc andren ende bij rade ende advise van hueren maghen ende vrienden, tselve huus ende al trecht ende prerogativen, die zij daeran hadden bij versterften ende successien vanden voors. Gheeraerd de Stooover, huerlieder grootheere, ende an tonderhouden vanden vors. IIII bedden met diesser an cleven mochte, wel ende wettelik upghedreghen ende overghegheven hebben, ende bij virtute van desen draghen up ende gheven overe over hemlieden ende over huerlieder hoir ende naercommeren eerbaren ende wisen Pietren de Ville, fs. Odenijs, diere an alle zijden, voren ende achtere, an ende neffen ghehuust es, omme hem ende zinnen hoire ende naercommeren tvoors. huus ende stede, met sinen toebehoorten, metten eerflicher rente voorscr. daer uitgaende, stappans te anverdene; datte, ende de vier beddekins daertoe dienende, te doen reparereen, vermakene ende onderhoudene, te doen bewonene bij eenen goeden notabelen persoon, hetzij vrouwe persoon ofte andre, die de vremde coopmannekins, al(s) zij daer commen zullen ende ghelogiert te sine, bewaren ende besorghen zal zonder hem of zine naercommers jn andren of breederen last ghehouden of verbonden te sine jn eenigher manieren, het en ware dat hij dadt uut gherechter caritaten ende bij zinen goeden dancke ende vrijen wille doen wilde. Ende waert zo dat de voers. Pietre of zinen naercommers tzelve huus dade bewonen, bij yemende die de goeden lieden vanden ghebueren niet danckelic ware, ende dat de selve ghebuere redelic cause hadden hemlieden van zulken persoene te beclaghene, so soude Pieter of zine naercommen ghehouden zijn eenen andren ghevoughelic paysivelen persoene daer jnne te stellene. Ende hebben de voors. Stooovers, over hemlieden ende die hem jn dese zaken ancleven, ende over haerlieder naercommers, gherenunciert, ende zijn afghegaen ende bij desen gaen af al huerlieder rechts ende vrijhede vanden voors. huus ende vanden IIII bedden daer jnne te disponeerne ende onderhoudene met diesser ancleven mach, in wat manieren het zij, svoors. Pieters behouf. Hier over stonden als lantheeren vanden vors. huus ende stede her Cornelis Cuuse, pbr., als ontfanghere vanden hel. gheest van ste Jans keerke, ende her Jan vanden Dale, pbr., ter causen van eender capelrie voor se Annen jnde selve kerke, Actum XVIa die Febr. a° LXVIII; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1468-1469, f. I v°.

16. E. Cornelis, De kunstenaar in het laat-middeleeuwse Gent, II, De sociaal-economische positie van de St-Lucasgilde in de 15de eeuw, in : Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Nieuwe Reeks, dl. XLII, 1988, blz. 134; L. Maeterlinck, La pénétration française en Flandre, une école préeyckienne inconnue, Brussel-Parijs 1925, blz. 79 wil om die reden ongebaseerd de Meester van Flémalle identificeren met Jan de Stoevere.
17. De Potter, o.c., dl. V, blz. 521. Cfr. *Lieven de Stoevere ende joncvr. Lysbette Gheerolfs, zyne gheselnede, de welcke eendrachtelicken aldaer uut goeder jonsten ende affectien die zy draghende zyn tot zuster Mergriete Stoevers, huerlieder dochtere, gheprofest in Sente Brigitten cloostere, binnen de stede van Dendermonde... Actum 22 february 1570*; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1570-I, f. 159 v°; *...Lieven de Stoevere, fs. meester Lievens, ... jof. Lysbette Gheerolfs, wed. van den voornoemden meester Lieven, zyne moedere... Actum IX september 1575*; Ibidem, 1575-6, f. 50.
18. De Laborde, Les Ducs de Bourgogne. Etudes sur les lettres, les arts et l'industrie pendant le XVe siècle et plus particulièrement dans les Pays-Bas et le duché de Bourgogne, Parijs 1851, dl. II, 2de vol., blz. 332, 338.
19. E. Cornelis, o.c., blz. 98-99.
20. *Kenlic zij etc dat Andries Scatteman... dat hij heeft vercocht Lievin de Scoenere... 15 s.gr.tsjaers lijfrenten... Actum 22 februaris 1476 (77 n.s.)*, Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1476-1477, f. 2.
21. *Kenlic zij allen lieden dat Arent van den Hautere, fs. vranx, commen es... Jan de Stouvere, dekin vanden ambochte vanden schilders... de somme van X lb. gr. ..., ende boven dien*

- eene zilverine scale van eene troijsscher marc, gheamelgiert metten wapene vanden vors. ambochte... ende voort zijn borghen over hem ende elc overal Bertelmeus van der Linden, Lieven de Stoevere ende Mathijs van Roden; Ibidem, 1480-1481, f. 31v^o.
22. Item Lieven de Stoevere, schildere, die heeft ghestoffeert de huusen ter vischmaerct, de priemen die ghestelt zijn, vergult, de waeyghespa'nen gheschildt ende noch vele ander loeveren vergult, waerup es hem ghegheven CVIII ponden parisis; Gent, Rijksarchief, Rekening werken St.-Pietersabdij, 1481-2.
 23. Item, betaelt Lieven de Stovere, schildere, van tien scilden van wapenen te scildene vanden hertoghe Philips, te iij gr. tstit, ij s. vj d. gr.; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1483-1484, f. 368.
 24. Item, betaelt Lievin de Stovere, scildere, van twee balsaenen (= vanen) metten schachten (= vlaggestok) te scildene metten wapenen van Vlaendren ende van deser stede, die ghestelt waren up beede de torren bachten wallen, ende van eenen cruuse te scildene dienende in scepenen camere, iij s.vj d. gr.; Idem, Nota's kunstenaars, nr. 97.
 25. Eerst betaelt Arend vanden Haute en Lieven de Stoevere, scilders, van dat zij de vier leeuwen ter vischmaerct verschilt hebben met datter an cleefde, ij lb. xiiij s. gr.; De Busscher, o.c., 1839, blz. 102.
 26. Jacob de coman, als ontfanghere ende tresorier van dese stede, bekende ontfanen hebben- de van Lieven Boone ende Lieven de Scoonere, bescaedde buerghen van Janne Spierincx, de somme van XXX s.g. ter causen ende voer de issueun van dezelve Janne ende scalt... quite. Actum 9 februaris 1484 (85 n.s.); Gent, Stadsarchief, Nota's kunstenaars, nr. 97.
 27. Thieme Becker, Allgemeines lexikon der Bildenden Künstler, Leipzig, z.d., dl. XXXI, blz. 373.
 28. Gheeraert Horenbaut, fs. Willems, es commen voor scepenen, kende ende lijde tachter ende sculdich zijnde Willem Huke als deken in desen jegenwoordeghen tijt van der neeringhe van den schilders binnen der vors. stede van Gent, ende ter selver neeringhen behouf, de somme van x lb. gr. ende eene selveren scale, den boort verghult ende in den bodem gheamelgiert metter wapene van der selver neeringhe, weghende een troeysche maerc, ende dit over de vrijhede van der selver neeringhe van den schilders die hem de selve willem als deken, Augustin de Brune, Berthelmeus van der Linden, meester Jacop van den Echautte ende Lievin van den Hecke, gheswoorene, vercocht hebben met allen den rechten ende vryheden van der selver neeringhen, omme hem die van nu voortan te hebbene ende ghebruuckene ghelijc de andere ghesellen van der selver neeringhe. Dees belooft de selve Gheeraert als coopere de voorn. x l.gr. ende zelveren schalen in der manieren voorscreven te betalene by payementen, te wetene II lb. gr. ghereet, de schale van nu sent Jansmesse over een jaer, wesende djaer LXXXIX, ende also voort telken sent Jansmesse, XX s. gr., van jaere te jaere deen naer dander achtervolghende toot der vunder betalinghen, altijts in zulken ghelden etc., dat hij bekent ende versekert heeft up hem ende up al tzijne, ende voort zijn borghen over hem ende elc voor al, Lieven Nutinc, vry mets, Simoen van den Damme, vrybarbier, Lieven de Stoevere, vry schildere, Gillis van Pollaer, vry grauweerkere, ende Jan Hebbrecht, vrij tijcwevere. Actum XXVII in ougste LXXXVII; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1487-1488, f. 7.
 29. J.P. De Bruyn, De schilderkunst van de 15de eeuw tot de 17de eeuw, in : Gent 1000 jaar Kunst en Cultuur, dl. I, Gent 1975, blz. 134. Lieven de Stoevere is de enige schilder onder de vermelde borgen. Het komt vaak voor dat een leermeester zich borg stelt voor zijn leerling.
 30. Item Lievin de Stoovere, scildere, van dat hy de voorseyde lantheerne ende ooc de oude lantheerne hanghende int scepenhuus scilded, 3 s.gr. ende Willem Huucker, ghelaes- makere, vanden zelven te ghelasene, 12 s.gr. comt te gadere, 2 lb.3 s. 4 d.gr; Gent, Ibidem, 1490-1491, f. 374v^o.

31. *Item betaelt meester Arent van Wynendaele voor dat hij gheschildert ende gheprumiert heeft zeker paneelen vanden hauden toesoene inden choor, ende dat hy ordonnan van mynen Heeren vander Capittle met quitan xxij sch. gr.*; Kervyn de Volkaersbeke, *Les Eglises de Gand, I, Eglise Cathédrale de Saint-Bavon*, 1857, blz. 124.
32. E.A. Hellin, *Histoire chronologique des évêques et du chapitre exempt de l'église cathédrale de S. Bavon à Gand; suivie d'un recueil des épitaphes modernes et anciennes de cette église*, Gent 1772, blz. 404.
33. P.F. De Goesin-Verhaeghe, *Description historique et pittoresque de l'église cathédrale de Saint-Bavon à Gand*, Gent 1819, blz. 3.
34. E. Dhanens, o.c., blz. 177; Kervyn, o.c., blz. 140-141.
35. E. Dhanens, o.c., blz. 177.

HET ZIEKLIEN

De Gentse straatnaam "Zieklien" wil er ons aan herinneren, dat er in de middeleeuwen, in die omgeving, melaatsen zouden gewoond hebben.

In het nummer van oktober 1989 van het tijdschriftje "De Zieklienvrienden" verscheen er een oproep aan de bevolking van de buurt om mede te werken aan het opzoeken van de geschiedenis van het Zieklien. Vol moed toog ik aan het werk. Doch, alle verzamelde gegevens samen waren zo vaag en nietszeggend, dat ze mij deden denken aan het kaartenhuis, dat instort bij de geringste tocht. Ik heb al de door mij verzamelde gegevens vernietigd met het voornemen het "Zieklien" voor altijd uit mijn geest te bannen!...

Er is echter nooit geen rook zonder vuur en een mug blijft bijten zolang ze leeft. Na een tijdje ben ik oude en nieuwe plannen en kaarten gaan raadplegen. Het was alsof mijn oogkleppen afvielen en langzaam maar zeker werd mij alles duidelijk. De puzzel pas zo goed in elkaar, dat ik de lezers mijn bevindingen niet wil onthouden!...

In hun hertaling van de afpaling van de heerlijkheid van Overmeersch te Afsnee van 1550, vernoemen Frans De Potter en Jan Broeckaert het "Zyckelien bosch" en tot drie maal toe "'t Zyckelien straetkin". Als ik het goed begrepen heb, zou dat "Zyckelien straetkin" een weg geweest zijn tussen Sint-Pieters-Aaigem en het oude Maalte. Maalte komt van Maleta en betekent volgens dr. Maurits Gysseling, het vuile of het zwarte ("De Oost-Oudburg", *Jaarboek XXIII - 1986*). De stap, van het vuile naar het zieke en van "Maleta" naar het Franse woord "malade" of naar "malum", het Latijnse woord voor hetgeen "niet goed is", ligt wel voor de hand als men weet, dat de Romeinen te Maalte hebben verbleven. Het zullen de Romeinen geweest zijn, die de melaatsheid, de vreselijke en besmettelijke ziekte, waar men niet zo vlug van sterft, maar die het leven tot een hel maakt en waar in die tijd geen enkel kruid tegen gewassen was, misschien voor de eerste keer naar onze streken hebben

gebracht. Een besmettingshaard zal zich aldus te Maalte hebben genesteld rond het begin van onze jaartelling. Langzaam maar zeker, zal een een algemene vlucht op gang gekomen zijn, van de Maaltebewoners, die meenden nog niet besmet te zijn. Het is deze massale vlucht, die we heden nog kunnen aflezen van de oude plaatsnamen rondom het gehucht Maalte. Mijn veronderstelling, dat Maleta, melaatsheid betekent, zie ik bevestigd door Ria Jansen-Sieben (in : "Lepra in de Nederlanden, blz. 31, Brussel, 1989).

Ten westen ontstond Westrem, het latere Sint-Denijs-Westrem, waartoe het gehucht Maalte nadien is gaan behoren. Ook *Malem* zal een besmettingshaard van melaatsheid geweest zijn. Vluchtelingen van Malem *en* van Maalte zullen te Drongen, slechter als een *troep honden samengedrongen* of *verdrongen* geweest zijn (Tronchiennes). Volgens dr. Maurits Gysseling betekent "abh", voorkomend in de oude naam "Abhsnâ" voor Afsnee, "krachtig" ("De Oost-Oudburg", Jaarboek XVII - 1980). Men heeft zich inderdaad op een krachtige manier afgesneden van Drongen door het graven van de Veure (iets vóór of "veure" in het Oostvlaams, iets anders plaatsens ter afscherming). Aldaar vindt men het gehucht "Goedingen" (goede dingen). In tegenstelling tot Afsnee, dat zich had afgesneden, had men verder doorgang langs Deurle. Aldaar kon men wel door (of "deure" in het Oostvlaams). Ook tot (Sint-Martens-) *Latem* heeft men toegang *gelaten*. De bewoners zijn tot laten geëvolueerd, met verplichtingen tegenover de grondeigenaar. Volgens Ria Jansen-Sieben ("Lepra in de Nederlanden") betekenen allerhande afleidingen van de naam *Lazarus* (Frans : *ladre*) eveneens melaatsheid. In 1409 gaf de Sint-Pietersabdij toelating tot het oprichten van een oliemolen op het stuk grond "*Lalande*", bachten der Ziekerlieden. ("Chartes et documents...", August Van Lokeren, Gent, 1868-1871).

De bewoners van (Sint-Martens-) *Leerne* zijn tot lederbewerkers geëvolueerd. Naar het schijnt was de lederbewerking in de oudheid veelal aan melaatsen toevertrouwd. Het gehucht "Buchten" tussen Maalte en Drongen spreekt voor zichzelf. Het gaat over een plaats, waar het hoegenaamd niet deugde. Sommige delen van de Rietgracht worden de "Bevrijdtgracht" genoemd en te Maalte kende men de "Scheidgracht" (ter afscheiding). Als tegenhanger van het zwarte, vuile Maalte, noemt dr. Maurits Gysseling (Sint-Pieters-) *Aalst*, het heldere, het witte. Aalst, ook "Helst" uitgesproken, is waarschijnlijk verwant met de woorden : elders, helder, helen (genezen *en ook* elders plaatsens), heerkunde, heerlijk, hemels, heilig of hetgeen volledig goed is, heem of de plaats waar het goed is te verblijven, enz. Te Sint-Denijs-Westrem, te De Pinte en te Zwijnaarde kennen we een "Hemelrijk". Op het grondgebied van Afsnee, doch door een oude waterloop eveneens van de rest van Afsnee gescheiden bestonden verschillende lazaretten (een soort asielen voor melaatsen). Een zuidelijker gelegen lazaret zal na de verchristelijking van onze gewesten, de gemeente Nazareth geworden zijn, met haar Hospice bossen, Lijkstraat, *Zwartegat*straat, haar Heirweg komende van Zwijnaarde en haar Heirweg

naar Kortrijk. Zoals Afsnee spreekt ook de oude plaatsnaam "Bijloke" over het zich afschermen van de anderen. Rooigem zal de plaats geweest zijn, waar men de vruchten der aarde kon rooien of tot zich nemen zonder besmettingsgevaar en de Schoonmeers (straat) de plaats, waar de dieren zonder besmettingsgevaar konden weiden in perioden van droogte. "Akkergem" komt volgens prof. dr. A. Verhulst van "Heccringehem" ("Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent", Gent, 1953). Heccringehem doet mij denken aan een plaats omringd door een hek ter afsluiting. Deze afsluiting reikte misschien tot "Einde Were" (het uiteinde van de wering of afsluiting). Later is aldaar volop aan akkerbouw gedaan, zodat de bewoners van Akkergem ook de "Koolkappers" worden genoemd. Te Mariakerke vinden we *Kolegem*. Nog volgens prof. dr. A. Verhulst omvatte de fiscus Marka een gebied gelegen ten W. van Gent, ten Z. en ten N. van de gemeente Wondelgem, vóór haar fusie met Gent ("Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent", Gent, 1953). Een "mark" is een ondeelbaar geheel, op een zeer duidelijke wijze gemerkt. *Wondelgem* moet dus één, door duidelijke *wanden* *omwonden* geheel geweest zijn, waaromheen men kon *wandelen*. Velen zullen Malem verlaten hebben, om ten zuiden van de Kuip van de latere stad Gent te gaan boeren : de Koestraat, de Kouter, de Nederkouter, de Veldstraat, enz.; hetgeen men Boerhem heeft genoemd. Ook te De Pinte (Nazareth) bestond een Boerhem. Volgens dr. Maurits Gysseling komt Nevele van "Niviala", hetgeen het "nieuw huis" betekent.

Na bovenvermelde bevindingen heb ik mijzelf eens onledig gehouden met vluchtig de geschiedenis van de plaatsen met een naam, waarin "mal" of "mel" voorkomt na te gaan. Ik ben tot de volgende vaststellingen gekomen : alhoewel al deze plaatsen zeer oud zijn, zijn zij bijna verlaten tot ons gekomen; vele getuigenissen van Romeinse bewoning werden reeds op deze plaatsen opgedolven; deze plaatsen bezitten een traditie van oude rechtspraak; al deze plaatsen zijn aan een oude waterloop gelegen. Voor de meeste van deze plaatsen kon ik vaststellen, waarheen de oude bewoners zijn gevlucht om aldus de toekomstige steden en gemeenten te gaan bevolken. Hierna overloop ik de verschillende desbetreffende plaatsen met tussen haakjes de plaatsen, waarheen ze mijns inziens zijn gevlucht : Mal (Tongeren); Maldegem (Eeklo); Malderen (Opdorp); Male (Brugge); Malempré met het kasteel van *Noire-fontaine* (Lierneux of *Ledernaus* in 862); Malen of Melin (Tienen); Malèves-Sainte-Marie-Wastines (*Incour* of *Aicuria* in 643); Malle (Oostmalle en Westmalle, *Deurne*, Antwerpen); Malonne (*Blanche-Maison*, Namen); Malvoisin (Gedinne, dat mij doet denken aan Goedingen te Afsnee); Maubray of Malde in 1056 (*Doornik* te vergelijken met de betekenis van *Deurle*); Melden (Oudenaarde); Meldert (Aalst te vergelijken met *Sint-Pieters-Aalst*); Meldert aan het *Zwartewater* (*Deurne*, Diest en een afscherming te Paal); Meldert (Tienen); Melen (Luik); Melle (*Laarne* te vergelijken met *Sint-Martens-Lerne*, de latere wijk "Overschelde" te Gent); Mellery (Nivelles te vergelij-

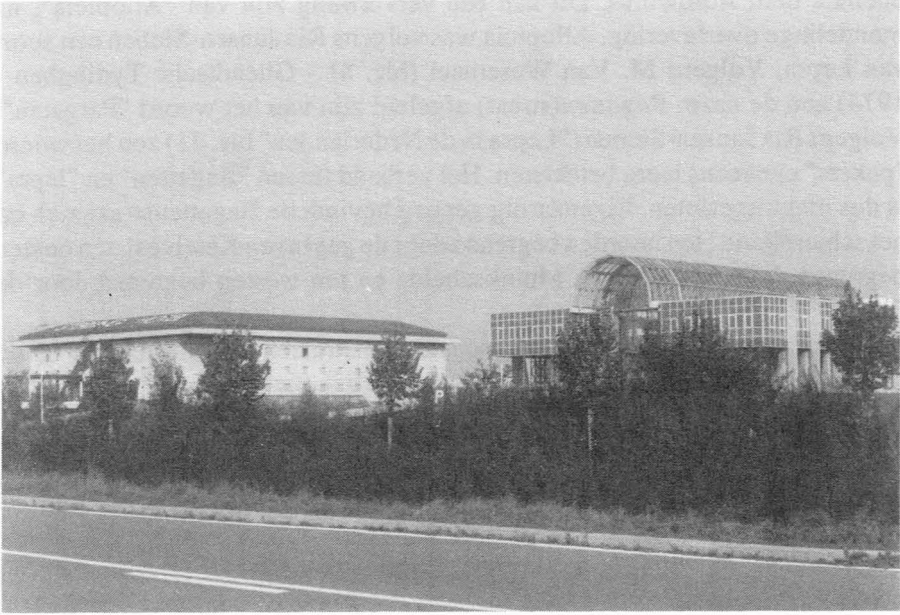
ken met Nevele, Gembloux, Villers-la-Ville, Gentinnes); Melles (*Doornik*); Mellet (Charleroi); Melreux met zijn grot der "Porte Aïve" (*Marche-en-Famenne*); Melsbroek met de nabijgelegen gemeenten Vilvoorde en *Perk* (Brussel); Melsele (*Elversele, Belsele, Sint-Niklaas, Antwerpen*); Melsen (*Vurste* te vergelijken met de Veure te Afsnee, Oosterzele ten oosten van Melsen, Gavere, Overschelde te Gent); Dormaal, Esemaal bij *Laar* en Orsmaal-Gussenhoven (Tienen); Omal bij Celles (Waremmes). Op alle regels bestaan uitzonderingen. Twee plaatsen schijnen niet verlaten te zijn. Malmedy komt van Malmundarium (amalo mundatum) hetgeen zou betekenen : "van den kwade gelouterde plaats". Niet ver van *Lier* (te vergelijken met Sint-Martens-Lerne) en van *Bonheide* (te vergelijken met Schoonmeers) vinden we *Malines* of Mechelen. Overstromingen en brand heeft men te Mechelen gekend. Ook hier zal het kwade in de brand gebleven zijn. Mal-in-es(t). In ieder geval zijn de Mechelaars voorzichtig geworden, vermits zij zelfs de maneschijn op de Sint-Romboutstoren zijn gaan blussen! Mijn lijst zal ver van volledig zijn. Zij kan slechts een aanloop betekenen voor verdere studie!...

"Aai" in Sint-Pieters-Aaigem moet een verband hebben met de Franse woorden "aller" en "ailleurs" die, samen gebruikt, een drastische manier van *elders* naartoe gaan of sterven kunnen betekenen. Ook : "naar de *haaien* gaan" betekent sterven. "Aai" is eveneens een uitroep bij pijn. We vinden "ai" terug in het hoger vermelde *Aicuria*, de oude naam voor Incour, dat "toegang hebben tot het hiernamaals" zal betekenen en in de naam van de hoger vermelde grot der "Porte Aïve" te Melreux, waar reeds veel mensenbeenderen werden gevonden. Verder kennen we nog de oude gemeenten Aaigem bij *Heldergem*, *Aye* bij *Marche-en-Famenne* en *Aywaille*. Het gaat hier waarschijnlijk telkens over oude begraafplaatsen. Ook de "Assels" zullen een oude begraafplaats vermelden. De "Schrei" was vroeger de plaats, waar de wegen kruisten, de plaats waar men even bleef stilstaan, om te beramen in welke richting men zijn *schreden* verder zou richten. De Schreiboorn zou gestaan hebben waar nu het Parkplein is. De "schrei" kan eveneens het stoffelijk overschot betekenen, nadat alle leven is weggeschreden. Dan kan de "Schreiberg" de heuvel geweest zijn, die de stoffelijke overschotten van de overlevenden bevatte. Het *schrijn* is immers het kistje, dat stoffelijke overblijfselen van heiligen bevat. De stap van schrijven naar schreien was dan ook niet groot, als men weet, dat de galg de schreiboorn heeft vervangen en dat de galg ook dikwijls op een heuvel stond.

Volgens prof. dr. A. Verhulst ontstond niet lang vóór 1146-1149, even buiten de Torrepoort of "Porta Leprosorum", het Gentse Leprozenhuis, dat men later het Rijke Gasthuis heeft genoemd ("Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent", Gent, 1959). Waarschijnlijk lagen de Kruistochten aan de grondslag van de opflakking van deze ziekte. Men spreekt van "Akkerlieden buiten de Kortrijksepoort". Dat waren melaatsen, die in hutten woonden, buiten de stadsmuren en die in het eigen onderhoud

moesten voorzien. Er was vanaf het einde van de 17de eeuw ook sprake van een herberg "Sieclien", die in 1871 nog zou bestaan hebben? Met de uitdrukking "bachten der Ziekerlieden", aangehaald door August Van Lokeren, midden de Franse tekst van zijn boek : "Chartes et documents de l'abbaye de Saint Pierre au mont Blandin à Gand depuis sa fondation jusqu'à sa suppression..." (Gent, 1868-1871), kan men werkelijk alle kanten uit. Reeds in 1239 stond op de plaats, van de latere Kortrijksepoort, het Hebberechtsgesticht, dat toebehoorde aan de Sint-Pietersabdij. Volgens M. Daem spreekt de oorkonde van 1275 van "Hospitali Sancti Ecberti" (de "Heraut", Gent, 1.3.1980). "Ec" doet mij denken aan een hek en aan extra (*buitenissig*). Het woord "bert" betekent een houten schutsel. Het woord "Hebberrecht" doet mij denken aan een berechting of het toedienen van het sacrament der stervenden in extremis en doorheen het hek, vermits de leprozen de Stad niet binnen mochten. Op andere plaatsen heeft men voorzeker een opening in de stadsmuur gemaakt (een hol of een gat) om de heilige *olie* te kunnen toedienen. In dit licht wordt de betekenis van verschillende Gentse plaatsnamen mij duidelijk. De "Ramen" spreken ons voorzeker van openingen in de stadsomheining, niet ver van de "Porta Leprosorum". Een raam is immers niet veel meer dan een gat in de muur, dat dient om door te kijken of om iets door te geven. Het Engelandgat wordt aldus het gat in de stadsmuur, langswaar de ongelukkigen het heilig oliesel ontvingen, dat hen moest toelaten het land der engelen of het hemelrijk te bereiken (zie ook het hoger vermelde Incour). In het *Patershol* vinden we de *Ploters-*, *Corduwaniers-* of *Leertouwersgracht*. Daar niet ver af vinden wij de *Grauwpoort* (te vergelijken met het "vuile" het "zwarte"). Het "Hemelrijk" vinden we aan de andere kant van de *gegraven Leie*, in de Donkersteeg of "rue du Paradis", alwaar het oude, kleine straatje zonder einde, de "*Paradijszak*" in uitmondt. Zou de legende van de Onthoofdingsbrug oorspronkelijk misschien het dramatische verhaal geweest zijn, van de oude zieke vader, die nog liever de dood inging, dan op het vervloekte eiland vereenzaamd te moeten achterblijven? In de nabijheid van de oude stadsgrenzen vinden we nog : de *Holstraat*, *Holdaal* en de *Oliestraat*.

De Kortrijksepoort werd eveneens de "Petercellepoort" genoemd. Ze stond op gronden van de Sint-Pietersabdij, vandaar "Peter-". Is er hier sprake van cellen voor gevangenen, voor geestelijken of van hutten voor melaatsen? Tot 31.12.1976 bezat België nog drie gemeenten met de naam "Celles". In de veronderstelling, dat het hier om hutten van melaatsen gaat en wetende, dat in de oudheid, bij het overlijden van de melaatse, de hut met al zijn inhoud in brand werd gestoken, betekent Brussel niets anders als "de verbrande hut(ten)" : Bru (= brûlé) + xelles (na mondelinge overlevering van "cel"). Brabant wordt aldus de gracht, die rondom gegraven werd om de brand in te dijken, binnen de perken (de *band*) te houden. De aanwezigheid van de *Maelbeek* komt onze veronderstelling nog kracht bijzetten. Dit alles sluit een later moeras (broek) geenszins uit. De cel van de H. Bavo behoorde toe aan de

1. Enkele jaren geleden vond men te Maalte nog de nodige ruimte voor de oprichting van "Flanders Expo".

2. Het eiland Malem werd slechts na de Tweede Wereldoorlog "non stop" volgebouwd.

Sint-Baafsabdij. Is de H. Bavo misschien als melaatse overleden? Men noemde hem Adlowinus. Dit kan een vervorming zijn van "Allopicia", na mondelinge overlevering. Allopicia was volgens Ria Jansen-Sieben een soort van Lepra. Volgens M. Van Wesemael (blz. 81 - Ghendtsche Tydinghen - 1974) zou de naam *Bagatten*(straat) afgeleid zijn van het woord "Pargaten". Volgens Ria Jansen-Sieben ("Lepra in de Nederlanden" blz. 31) zou het woord "pakkers" eveneens lepra betekenen. Het verband tussen "Bagatten" en "lepra" is dus niet uitgesloten. Eigenaardig genoeg bevindt de Bagattenstraat zich op het schiereiland : ten noorden begrensd door de *gegraven* Ketelvest, ten oosten begrensd door de *gegraven* Muinkschelde en ten westen begrensd door de Leie.

Vroeg of laat komt alles uit, al moesten de kraaien het uitbrengen of de straatstenen zelf het ons vertellen. Kraaien heb ik niet gezien...

Suzanne JANSSENS
27.1.1992

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE GENTSE BRUGGEN (Vervolg)

MEULESTEDEBRUG

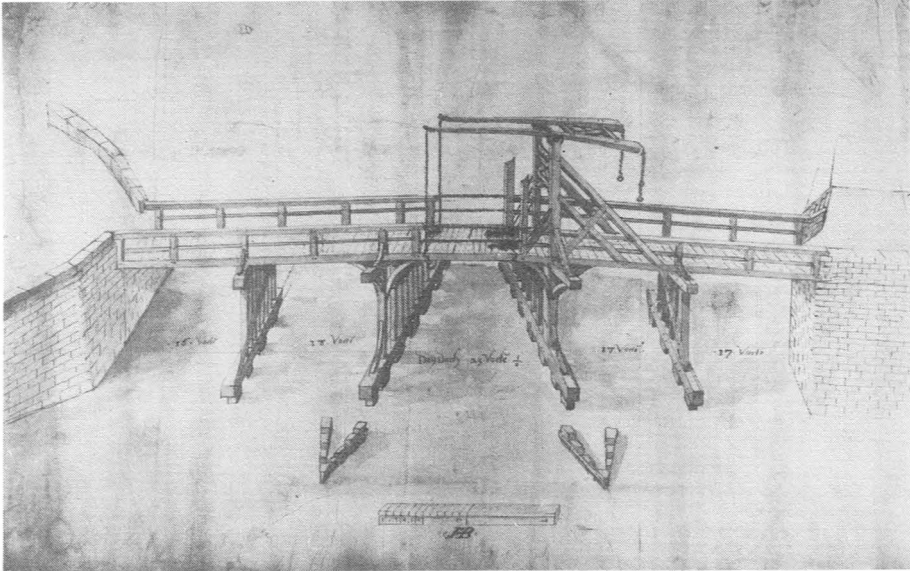
De eerste brug te Meulestede, in de 16de eeuw over de Sassevaart gelegd was een houten ophaalbrug, welke gebouwd werd door de St-Baafsabdij om haar domeinen van Oostakker en Wondelgem te verbinden. Volgens het ontwerp, welke bewaard is gebleven in het stadsarchief, was het een 17 m lange brug met een ophaalgedeelte tot ca. twee meter hoogte doorgang en een vaarbreedte voor schepen van 7,5 m.

Het oudste dossier, in het stadsarchief, behandelt de herbouw van de brug in 1811, na vier jaar discussie over wie ze zou betalen. Uiteindelijk werd ze betaald door de Staat met als voorwaarde dat de Stad ze zou onderhouden.

Bij de rechttrekking van dit gedeelte van de Sassevaart en het graven van het kanaal Gent-Terneuzen in 1826, werd er een dubbele houten draaibrug gelegd in de plaats van de oude Meulestedebrug.

Deze laatste had reeds in 1847 een grote herstelling nodig met een onderbreking van het verkeer van 30 dagen. In 1866 werd ze volledig herbouwd.

Bij de eerste verbreding van het kanaal werd de brug nogmaals herbouwd in 1878, het was de eerste ijzeren brug met een vast en een draaiend deel, in gebruik genomen in het begin van 1880 ("La Flandre Libérale").

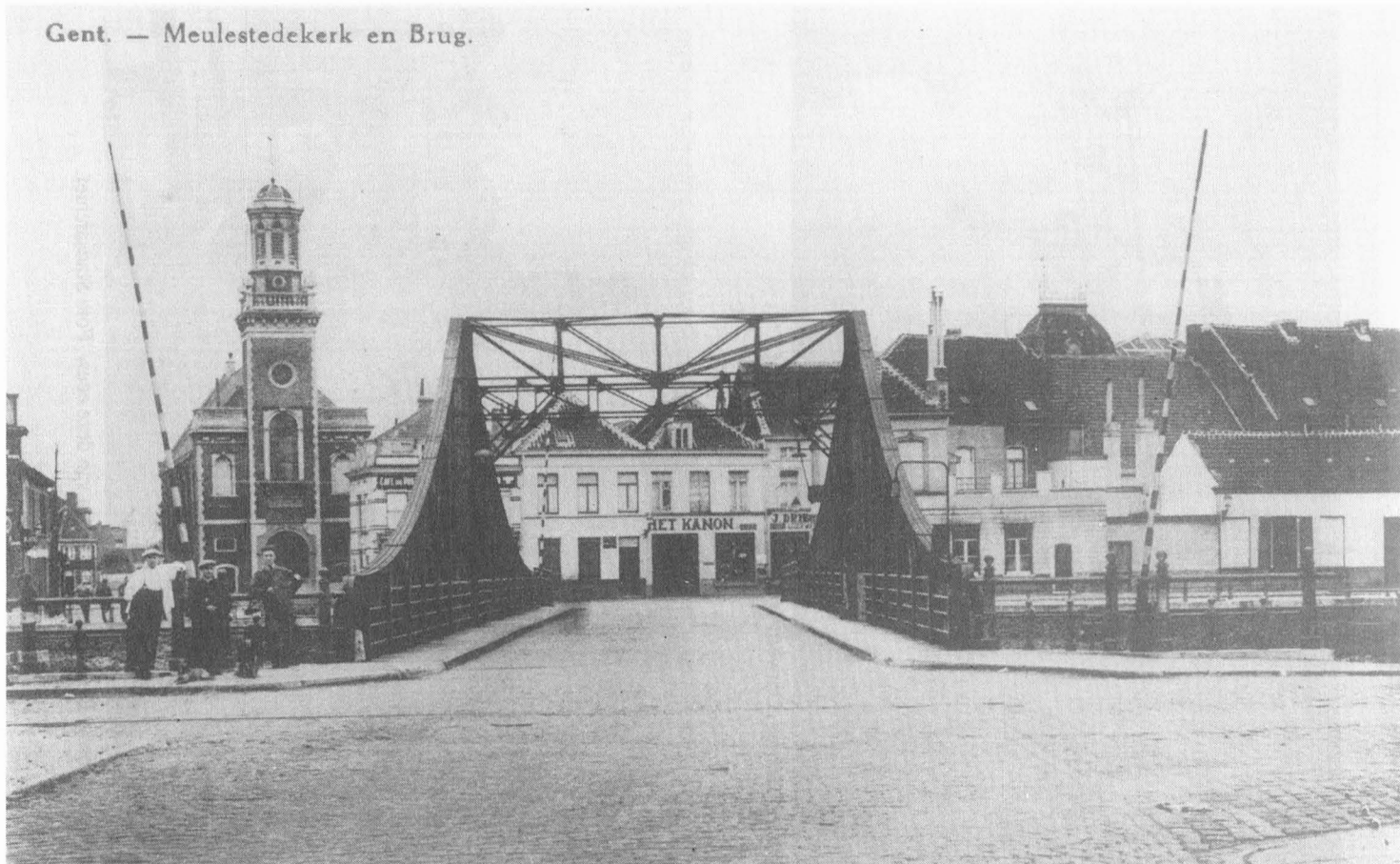

Meulestedebrug. Ontwerp 16e eeuw. Foto Stadsarchief.

Meulestedebrug. Draaibrug in het begin van deze eeuw. Foto Stadsarchief.

Gent. — Meulestedekerk en Brug.

Meulestedebrug, bouwjaar 1927 (vergroting zichtkaart).

Daar deze brug op een druk bevaren kanaal lag, werd ze meer dan eens aangevaren en beschadigd : zo lezen we dat in februari 1900 Meulestedebrug zo vernield werd door een aanvaring van een schip, dat het wegverkeer onderbroken was tot zolang ze niet hersteld was. De aanvang van deze herstelling liet op zich wachten tot eind juni 1900. De brug werd toen hersteld door de werkhuizen van de Gebr. Mahy uit Wondelgem. Op 4-8-1900 werd de brug getest op 18.000 kg.

Uit de Gazette van Gent, 6-2-1913 : "Meulestedebrug terug aangevaren en beschadigd. De smalle brug, met moeite kan er een wagen over, zal aanmerkelijk verbreed worden, zodat twee voertuigen elkaar gemakkelijk kunnen kruisen. Tijdens de uitvoering der werken zal het verkeer voor wagens geschieden langs de oude spoorwegbrug der lijn Gent-Terneuzen, een paar honderd meter boven de Meulestedebrug gelegen. Sinds gisteren is men aan het in orde stellen dezer gewezen spoorbrug begonnen : het wegbreken der sporen en het leggen van een vloer. Binnen ene maand zou het verkeer langs daar kunnen geschieden."

Enkele dagen later (15-2-1913) wordt dit werk stop gezet en wordt er besloten de Meulestedebrug niet te verbreden doch enkel te herstellen!

In november 1918, enkele dagen voor de wapenstilstand, werd de brug door de Duitsers opgeblazen. (1) (2)

Negen jaar lang moesten de inwoners het stellen met een primitieve "logge, lompen en plompen pontebak en een tonnekensbrug, bij de oude spoorwegbrug. Omdat het Rijk niet over de brug wilde komen (figuurlijk dan) besloot de stad Gent uiteindelijk zelf dit kunstwerk te vernieuwen. Het werk werd in september 1925 aanbesteed en toegewezen aan de firma N.M. Constructie Willebroek. Het werd een metalen draaibrug met een rijweg van zes meter, gelegen rechtover de huidige Kapiteinstraat en het kerkje van St-Antonius.

De voorziene tijd was bepaald op 14 maanden en de prijs 1.500.000 fr.

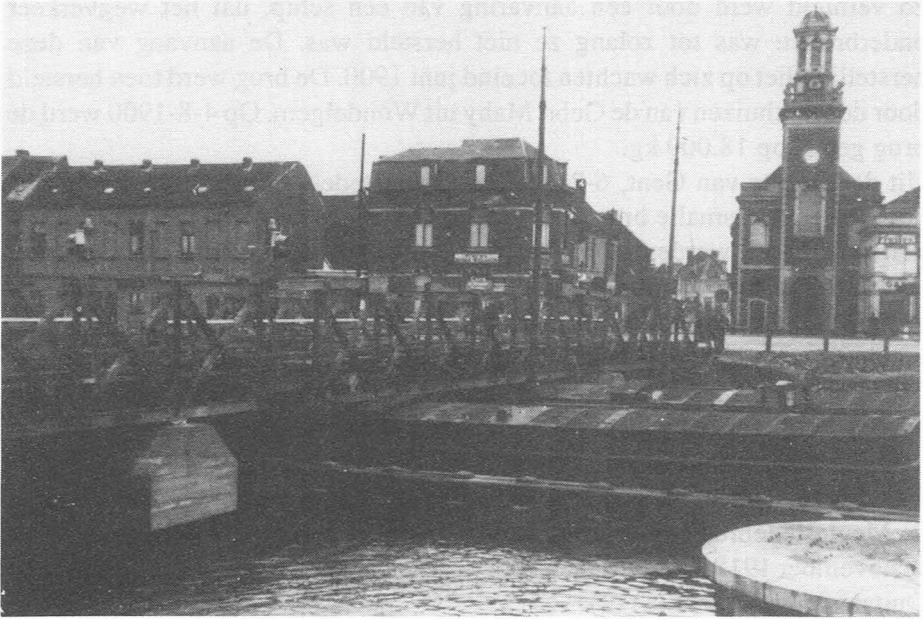
Op woensdag 9 maart 1927 verscheen in de gazette van Gent het volgende : "De brug van Meulestede.

Het ijzeren geraamte van de groote brug van Meulestede is eindelijk geplaatst en de scheepvaart werd reeds hersteld van vrijdag avond 6 1/2 u. Een deel van de brug had men gemonteerd ter plaats, het andere deel op den oever van het kanaal langs den kant van Wondelgem.

De twee deelen berustten dinsdag laatst op groote rolblokken, na de onderbreking der scheepvaart deed men dadelijk de deelen naar den oever glijden.

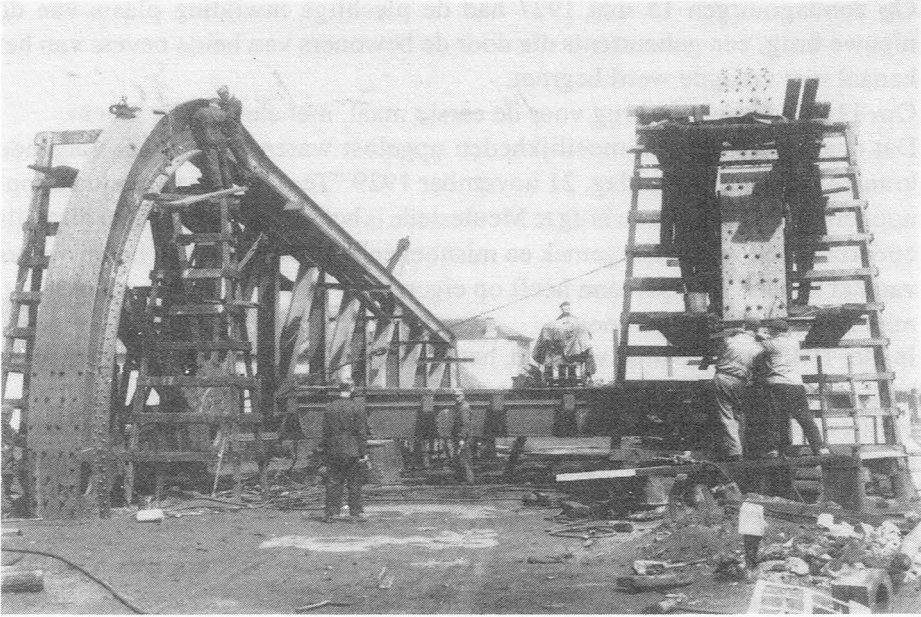
De twee uiteinden werden op booten gerold en de ijzeren massa werd gestuurd naar den pijler, gebouwd te midden van het kanaal.

Toen de twee deelen der brug aaneengevoegd waren (zulks vergde vijf uren) deed men traagzaam de brug op de spil zinken.

De noodbrug van Meulestede 3-11-1942.

Montage (boven) en plaatsing (onder) Meulestedebrug in 1954-1955.

Nu de scheepvaart hersteld is, werkt men ieverig voort om de brug weldra ter beschikking te stellen van het verkeer."

Op zondagmorgen 15 mei 1927 had de plechtige inwijding plaats van de nieuwe brug, een gebeurtenis die door de bewoners van beide oevers van het kanaal met vreugde werd begroet.

Om 11u20 draaide de brug voor de eerste maal, met elektrische kracht.

Dat daarmee niet alle moeilijkheden opgelost waren bewijst het volgende krantenartikel : Donderdag, 21 november 1929 "Tengevolge van bijna onophoudelijke werken aan de brug te Meulestede is het verkeer aldaar zeer dikwijls onderbroken tot groot ongemak en misnoegen der bewoners van beide oevers van het kanaal. Een persoon heeft op eigen hand een overzetsdienst ingericht, mits 25 centiem per persoon!

In mei 1940 werd de brug vernield, het vervangende, vlottende, noodbrugje in hout (amper 1,1 m breed) moest er in 1944 ook aan geloven.

Meulestede moest voor de tweede maal jaren wachten op een nieuwe brug. De huidige brug werd opgericht 130 meter stroomafwaarts van de vroegere ligging, in het verlengde van de nieuw getrokken New-Orleansstraat.

De werken begonnen op 21 januari 1952 en volgens de krant was het einde voorzien op het einde van 1953. Na talrijke moeilijkheden, zowel aan onderals aan bovenbouw, werden de twee kleppen (het is immers een basculebrug) van elk 130 ton in de loop van 1955 op de nieuwe bruggehoofden gemonteerd door de firma Beauval (Gent) Deze brug is het modernste bouwwerk van dit soort in Europa, schreef de ingenieur belast met de technische controle!

Op 8 november 1955 werd de brug getest : "Gaby Van Driessche, die een specialist geworden is in het testen van bruggen, bracht voor 250 ton rollend materiaal aan, kraanwagens, bakwagens, kipwagens, tractoren enz. die op het brugdek geplaatst werden. Rond 12u30 was de test afgelopen en werd niets abnormaals vastgesteld, wat voor de ondernemer, Beauval en Goedemee een felicitatie verdient (De Gentenaar).

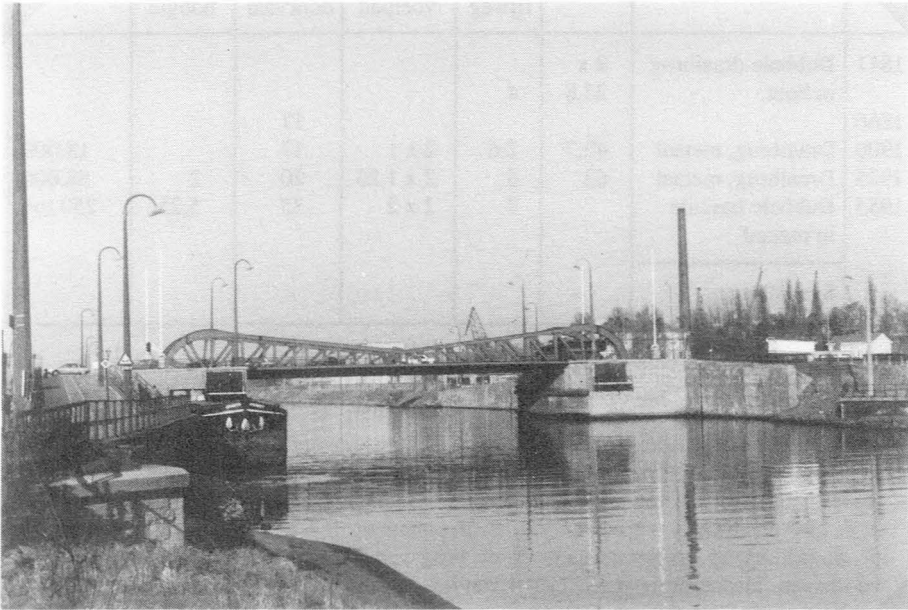
De indienstneming der nieuwe brug ging zonder officieel vertoon door op 27 december 1955.

De tijd, nodig voor het openen en sluiten van de brug is ongeveer vijf minuten. De brug gaat gemiddeld een tiental keer per dag open.

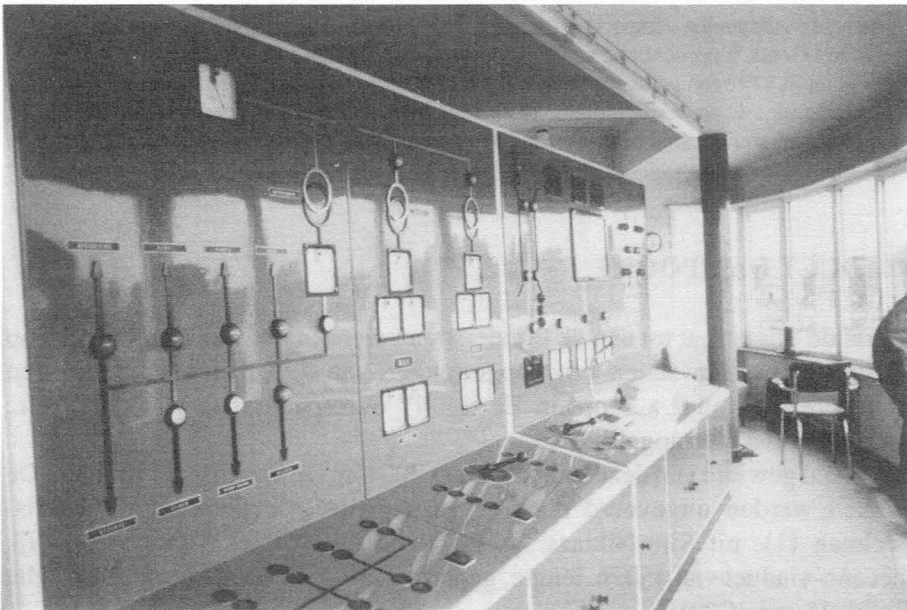
De brugwachters werken in een tweeploegenstelsel, nl. van 6u tot 14u. en van 14u. tot 22u., zeven dagen per week.

Elke week, de donderdag, wordt de brug gesmeerd.

Deze brug die per dag een groot aantal zware vrachtauto's over zijn dek krijgt, heeft het erg te verduren en is dan ook regelmatig aan herstelling toe.

De huidige Meulestedebrug, bouwjaar 1955, gefotografeerd in 1983.

Het controlepaneel en bediening van de huidige Meulestedebrug. Foto Labyn, 1983.

Jaar	Soort	Lengte	Breedte van :			Vrije hoogte	PROEF
			rijweg	voetpad	doorvaar		
1811	Dubbele draaibrug in hout	2 x 23,8	4				
1866					17		
1900	Draaibrug, metaal	42,7	2,6	2 x 1	17		18.000
1925	Draaibrug, metaal	63	6	2 x 1,25	20	2	58.000
1955	Dubbele bascule in metaal		7	2 x 2	35	5,25	250 ton
	Staatsbrug						

(1) Uit "Haven van Gent" 1930.

...waar tijdens de laatste veertien dagen, die de Duitse overgave vooraf gingen, de oorlog in al zijn wreedheid had gewoed op de oevers van het kanaal. Alle kunstwerken, van de Nederlandse grens af tot aan Gent lagen vernield in de vaargeulen.

In de haven van Gent zelf lagen 83 boten en ponten op de bodem der dokken, de brug van de ringspoorweg stroomopwaarts en de brug van Meulestede stroomafwaarts van de voorhaven, alsook de bruggen 1 en 4 van het ringkanaal waren vernield (de Palinghuizenbrug en de Tolhuisbrug dus).

(2) Uit "De Gentenaar", woensdag 27 november 1918.

De Gentsche Haven.

...wij zetten onze weg voort langs Meulestedebrug, die gansch vernield in twee gebroken de beide vaargeulen verspert en waar een driedubbele overzetsdienst is ingericht.

Uit het Gents Woordenboek van L. Lievevrouw-Coopman : Meulestee.

Was tot in 1792 een gehucht. Toen werd het bij het grondgebied Gent ingelijfd. De naam is duidelijk : de stede der molens. In de 15de eeuw bestonden aldaar niet minder dan 41 molens, waaronder sommige vrij zonderlinge namen droegen : de Kallemoei, 't Meutje, de Pomperigge enz.

VIADUCT DAMPOORT

Vanaf de Stierstraat tot aan de Pijnderstraat, werd in het week-end van 15 op 17 juni 1973, een stalen brug opgetrokken van 425 meter lengte en een rijwegbreedte van 2 x 3 meter. Er zijn 17 overspanningen van elk 25 m., waaronder parkeermogelijkheid.

Het totaal gewicht van deze brug bedraagt 700 ton. De kostprijs 27 miljoen. De werken werden uitgevoerd door de gespecialiseerde firma N.V. Nobels-Peelman (1), uit Sint-Niklaas, welke reeds in 1970 een eerste dergelijk mecano-viaduct van 450 m. lengte, gebouwd had te Brussel (zie dagblad "Het Volk" 27 juli 1970).

(1) Deze firma ging bankroet in 1983.

M. LABYN
(t vervolgt)

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Om te kunnen voldoen aan de talrijke vragen naar oude nummers van ons tijdschrift "Ghendtsche Tydinghen", doen wij beroep op uw medewerking om afstand te doen van nummers of jaargangen die niet meer worden gebruikt. Een overeen te komen vergoeding voor deze vriendendienst kan desnoods overwogen worden.

De inlevering gebeurt op het Documentatiecentrum (Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg), alle zondagen van 10 tot 12 uur.

Het D.C. is gesloten op feestdagen en in de maanden juli en augustus. Wij danken u bij voorbaat voor uw geste.

De bibliothecaresse,
Mevr. Van Geluwe-Eggermont A.

GENSCHE WOORDE EN UITDRUKKIJNGE

Deel VI

**kaak, kaak,
nen twiedekker!**

't Zal mijn bolle niet zijn die zal rolle

Syn. : "'t Zal te k'ik niet zijn dien ze goan stekke, mij goan ze niet hên" : mij zullen ze niet hebben, ik zal er niet voor opdraaien.

Ik kanne nog slijnke zesse sloan

Syn. : "Ik ben nog ne slappe (gast)". Een "slijnke zesse" slaan betekende :

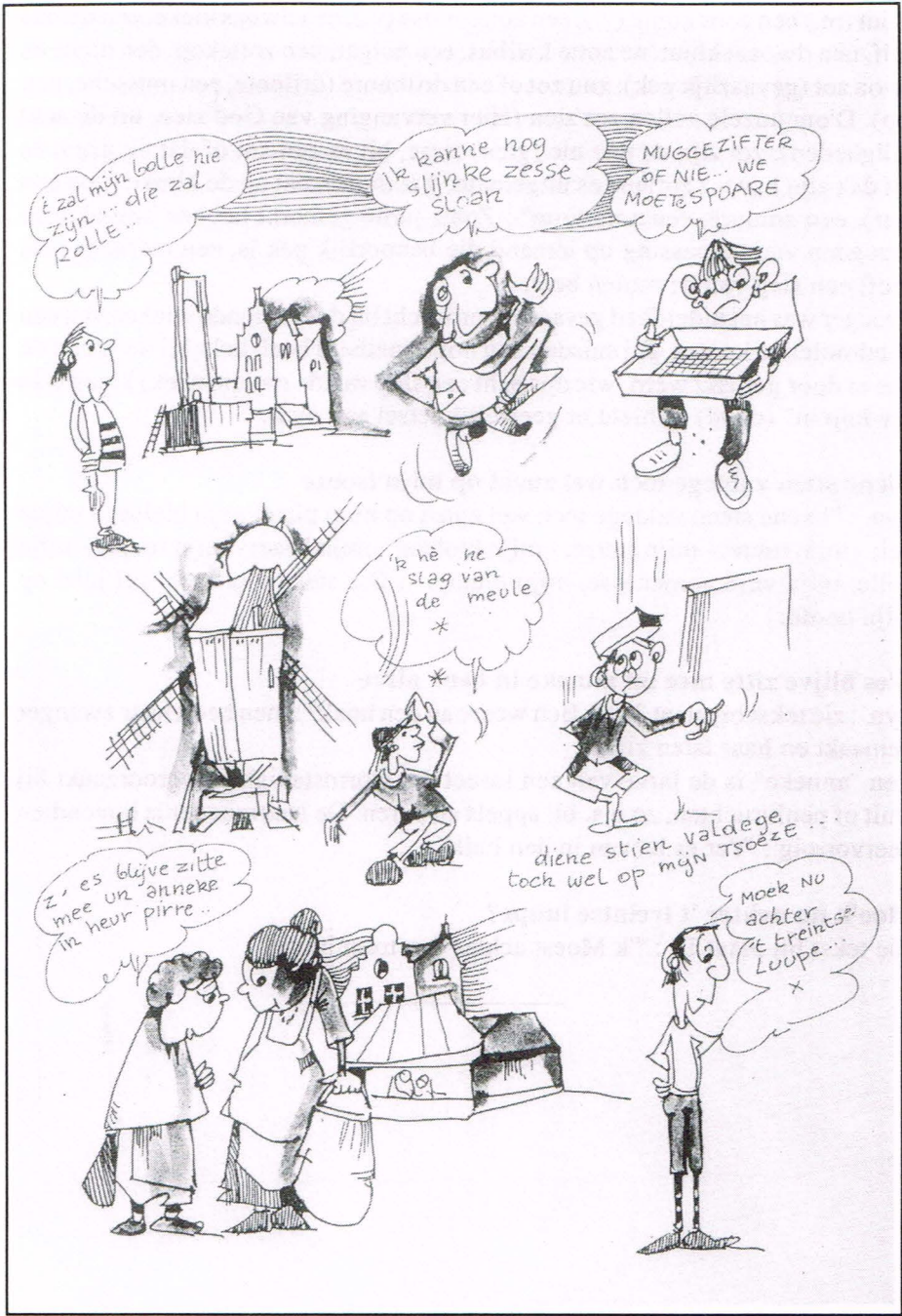
1. Iets verkeerd doen.
2. Een kruissprong maken. Bij deze sprong moet men drie maal "voorflikkeren", drie maal "achterflikkeren", dan omhoogspringen en vooraleer op de grond neer te komen, drie maal de kuiten tegen elkaar slaan. Een zeer moeilijke sprong dus, die vaak mislukte. Wie die foutloos kon uitvoeren was dus behoorlijk lenig.

Muggezifter of nie.. we moete spoare

Syn. ; "'t Es ne zijtelder, nen effelegger, ne zuustepiet, ne neegepeet, ne kniezer, nen azijnzieker. Hij zoe zijne stront zifte om 't gruis t'eete. 't Es ne muggenoaier, nen hoarkliever, ne muggeneeter." Ook "muggenoaien, hoarklieve, muggeneete en muggezifte" : kleingeestig bedillen, vitten op kleinigheden; hier uit armoede : zelfs op kleinigheden moeten besparen.

'k Hê ne slag van de meule

Syn. : "Hij es nie goe wijs, ès mij da een kiekhuufd, ge zij gij nie goe van bove (in Uw bovenkamer) zeker? Hij es van lotse getikt, hij es maboel, hij es zot, hij hee't goe zitte, hij hee z'alle vijfve ne mier op een rotse (: rijtje), hij hee ne slag op zijne keetel, 't es ne zot, den diene sloat deure, den diene droait zot, 't es ne zot en drijoart (: driekwart), hij es zot boove zot, 't es een zothuufd, ne zotte

kluut (m.) een zottekonte (v.), een zottemutse (v.), een dwoas kieke, een dwoas kalf, nen dwoazekluut, ne zotte kwibus, een zotgat, nen zottekop, den diene es kwoa zot (gevaarlijk gek), zuu zot of een drilbuure (drilnote, een mussche, nen top). D'onnuuzele zullen zot zien (Hier vervanging van God zien, uit de acht zaligheden), zot zijn en doe nie (gien) ziere, hij es zuu zot of dat hij gruut es (of da't zijn kan), 't zothuis es uitgeloate, 't zothuis stoat op de klinke (: op een kier), een zotuure, een zottelutte" : Zoals jullie gemerkt hebben zijn al deze gezegden van toepassing op iemand die behoorlijk gek is, een mafkees : hij heeft een slag van de molen beet.

Vroeger was het inderdaad gevaarlijk om dicht bij de draaiende wieken van een windmolen te komen. Zij suisden aan hoge snelheid heel dicht bij de grond en wie er door geraakt werd, wie dus echt een slag van de molen(wiek) kreeg was "de kop in" (dood) of hield er geestelijk ietsel aan over.

Diene stien valdege toch wel zuust op mijn tsoeze

Syn. : "Diene steen valdege toch wel zuust op mijn pîrre; mijn bielde; - mijn kei; - mijn tuute; - mijn sterre; - mijn klokke; - mijn kêze; - mijn roape; - mijn bolle; mijn verdommenesse; mijn kluute." : Die steen viel toch wel juist op mijn hoofd.

Z'es blijve zitte mee un anneke in heur pirre

Syn. : zie tekst bij plaat 3 : "'k Ben weere an den hoak" : men heeft haar zwanger gemaakt en haar laten zitten.

Een "anneke" is de larve van een insect dat wormstekigheid veroorzaakt bij fruit of peulvruchten, zo o.a. bij appels en peren. De baarmoeder is bovendien peervormig : "t'er es leeven in den buik".

Moe'k nu achter 't treintse luupe?

Zie tekst bij plaat 17 : "'k Moest achter den trein luupe".

OUDHEIDKUNDIGE KRONIEK

In het dagblad "VOORUIT" van 23 oktober 1921 verscheen het volgend kroniekje van de hand van Alfons Van Werveke :

RUE D'ANGLETERRE. - Zoo luidt de officieele vertaling van 1812 van Engelandstraet, die het volk nooit anders geheeten heeft dan **Ingelandgat**. Goethals, in 1796, had het woord vertaald door **Cul de sac d'Angleterre**, De Vreese (1799-1800) schreef **Trou d'Angleterre**, en de zotte herdoopers van de Fransche Republiek verklaarden 8 April 1799 dat "la rue des Anglais (Engelandgat) sera nommée rue de la Démocratie". Het woord "Ingelandgat", dat men nog in zijn oorspronkelijken vorm ontmoet in geschriften van de XVIIIe eeuw, heeft niets te maken met Engeland.

Merken we eerst en vooral op, dat er te Gent twee plaatsen waren, die "Ingeland" heeten : de straat nog heden als dusdanig bekend en de Coupuregang. Door **ingeland** verstaat men heden ten dage den eigenaar van een gedeelte polder, van een grond door een dijk en een gracht omringd. 't Is zonder twijfel een gelijkaardigen zin, dien men aan onze twee "Ingelanden" moet geven : wijk omringd door een vestingmuur of een dijk en water.

Het "Ingeland" buiten de oude vestingen werd van het andere onderscheiden door de bijvoeging **ten Trappen**. Door "Ingeland" bedoelde men in den beginne geheel de wijk tusschen Leie en Houtleie : aldus spreekt men in 1360 van "de goede lieden van de wijk in "Ingeland", en in 1457 wordt "Ingeland" vermeld onder de 23 wijken der Gentsche wevers. Ten jare 1321 brak men "een gat" door den muur tusschen Posterne- en Torenpoort, ten einde er een trap aan te leggen om de geburen toe te laten gemakkelijker de schepen te lossen en te laden. Die trap werd vernieuwd in 1478 en Marcus van Vaernewijck vertelt, dat hij in 1564 de oude muren heeft zien afbreken, waar in de trap was geleid, om de bouwstoffen te gebruiken voor den bouw der nieuwe haven van Gent aan den zeedijk te Sas van Gent. De trap die de plaats van het oude gat aanduidde, was gebleven en is slechts verdwenen als de Houtlei werd opgevuld. Ze lag voor het oud Poortakker.

Eerst de wijk en nadien de straat droegen den naam "Ingeland" lang nog nadat het gat in de vestingmuur was gemaakt. Omstreeks 1384 begon men de plaats "Ingelandgat" te heeten, en die naam werd weldra algemeen. Hij zou moeten vertaald worden door "Trou de l'Enclave".

HET BELEG VAN GENT IN 965. - In den loop van de XVIe eeuw heeft men een legende opgeteekend, die schijnt ontstaan te zijn na het beleg van Gent in 1488 door Maximiliaan van Oostenrijk en zijn vader, keizer Frederik. We vatten ze hier samen. Arnold de Jonge, graaf van Vlaanderen, den raad volgende zijner edellieden, deed zijn uiterste best om de vreemde kooplieden

in het land te trekken. Weldra werd Lamminsvliet, later Sluis, de belangrijkste haven van Vlaanderen, en Brugge de bloeiendste stad van geheel de Christenheid. Die voorspoed was een doorn in het oog van den koning van Frankrijk, die een voorwendsel vond om den oorlog aan zijn leenman te verklaren. Intusschentijd deed Berengier, koning van Lombardije, een steekspel uitroepen, zijn eenige dochter belovende in huwelijk te geven aan den koning, hertog, graaf of markies, die als overwinnaar zou uitgeroepen worden.

Arnold, brandend van liefde, wil volstrekt naar Pavia trekken en draagt den hoogen adel op voor de veiligheid van het land te zorgen.

De koning van Frankrijk, bij wien zich de koningen van Engeland en van Schotland aansluiten, valt in het land met machtige legers en de bloem van den adel, en staat weldra vóór Gent. De stad, dat is de kuip van Gent, tusschen de Schelde, de Leie en de vaart der Ketelvest met daarbij de Sint-Michielswijk, wordt, om haar grooten omvang, alleen belegerd langs de Houtleie en de Ketelvest. Maar de Gentenaars, aangevoerd door hun burggraaf Geeraard, weerstaan moedig den vijand. De koningen behalen geen voordeel, wel integendeel : de Gentenaars trekken buiten de stad langs den onderaardschen weg, die van den kelder van 's Gravensteen tot Wondelgem loopt, vallen de Engelschen in de rug aan, dooden er een groot getal van, maken veel krijgsgevangenen en steken het vijandelijk kamp in brand. De koningen zijn eindelijk moede te wachten tot wanneer de stad door honger verplicht zij zich over te geven, en nu hopen ze de Gentenaars vrees aan te jagen door verschrikkelijke bedreigingen. De koningen van Frankrijk en van Schotland laten weten dat ze de stad tot den grond toe vernielen zullen en de koning van Engeland zweert, dat hij de streek niet zal verlaten vooraleer koren te hebben gemaaid op de Vrijdagmarkt. Niets helpt. Na zeven jaren willen zij het tot een vergelijk brengen, maar verlangen een eervollen vrede. De Gentenaars beloven, dat Graaf Arnold den koning van Frankrijk, zijn leenheer, zal manschap doen zoo als het behoort, dat hij zijn ongelijk zal erkennen, als hij er heeft, in zijn pogen om Vlaanderen's handel te bevorderen; en, om den koning van Engeland toe te laten zijn eed getrouw te blijven, en de Gentenaars eveneens, die gezworen hebben hem langs geen andere stadspoort binnen te laten, wordt besloten, dat een gat zal worden gemaakt in den ringmuur tusschen de Posterne- en de Torenpoot, langs waar de Engelsche vorst in de stad zal treden om koren te zaaien op de Vrijdagmarkt. Zoo gezegd, zoo gedaan. De koningen trekken naar huis en... eenigen tijd nadien keert graaf Arnold in Vlaanderen terug met prinses Rosula, zijn echtgenoot, den prijs van het beroemd steekspel.

Ziedaar! Ge gelooft er niets van, vriend lezer? Dat verwondert ons niet : de goede Marcus van Vaernewijck verklaart twee maal in zijn fabelachtige "Historie van België" dat hij zelf niet alles kan voor echt aannemen, wat men over het beleg van Gent heeft verteld. Die geschiedenis is zoodanig gefabriceerd, zegt hij, dat ze ons onwaarschijnlijk voorkomt.

Het is vooral die zeven jaren lange belegering, die hem verdacht voorkomt. Wat het gat betreft, langs waar de koning van Engeland in de stad kwam, daarover is voor hem geen twijfel mogelijk : Ik heb het gezien, zegt hij, gezien met mijn eigen oogen.

De lezer zal wel inzien hoe de namen **Ingelandgat**, **Slagveld**, **Brandstraat**, **Holstraat**, wier ware betekenis aan de meesten onbekend was, hoe het mislukt beleg van Gent in 1488, de ridderromans en niet het minst dien van den heer van Gaver, hoe de onderaardsche gevangenissen van 's Gravensteen en zoo- veel andere geheimzinnige dingen op de vruchtbare inbeelding van de eenvoudige menschen der XVIIe eeuw hebben bewerkt tot wanneer een voorganger van den lichtgeloovigen Marcus van Vaernewijck het noodig heeft geoordeeld de legende aan het papier toe te vertrouwen.

A. VAN WERVEKE

VRAAG EN ANTWOORD

Op de vraag van de Heer **Albert Martens** (Gh. T. 1992 - Nr. 2 - p. 124) ontvingen wij het volgend antwoord van de Heer **Arthur De Decker** :

Over de bouwmeester **Frans Drieghe** weet ik niets.

Van de bouwmeester **Jan-Baptist Boterdaele** (1823-1899) weten we dat hij een beluik bouwde in 1870-1871 in een zijstraat van de **Bijlokevest**, een straat die nu nog zijn naam draagt. (Zie "Duizend Jaar Ekkergerm, Gent, 1974, p. 178). In 1856 bouwde hij de parochiekerk van **Sint-Pieters-Buiten** (zie **De Paepe**, "100 jaar Sint-Pieters-Buiten Gent (1874-1974)", Gent 1974.)

Over beide bouwwerken, zie ook "Bouwen door de eeuwen heen", Gent 4 nc, p. 98 en 289.

Hij was ook aannemer-eigenaar van het "**Cité Boterdaele**" tussen de **Kasteellaan** en de **Ossenstraat** op **Sint-Macharius**, een straat- en steegbeluik van samen minstens 90 huizen in 1862-1867 gebouwd onder leiding van **Ch. Leclercq-Restiaux**, ook "**Beluik De Rietgracht**" genoemd, en sedert enkele jaren volledig afgebroken.

Het is misschien ook interessant te vermelden dat de dochter van **Jan-Baptist Boterdaele** op 14 september 1875 trouwde met **Emiel Braun**, de latere burgemeester van Gent (het betreft de dochter **Marie Caroline Boterdaele** (°Gent 24-6-1854, †Gent 25-10-1927).

Wat betreft **Valentin Vaerwyck** (1882-1959) bestaat er heel wat literatuur. De belangrijkste bronnen zijn :

- De Smet, Frédéric, Valentin Vaerwyck. Zijn werk. Brussel, 1932.
- Beké, M., Honderd Jaar geleden. Een herdenking die meer aandacht verdient : architect Valentin Vaerwyck, in G.O.V. Heraut, jg. 16, nr. 6, Gent 1982, pp. 27-37.
- Een eeuw zorg om monumentenzorg (tentoonstellingscatalogus, Hoger Architectuurinstituut Sint-Lucas Gent) Gent 1982, p. 11, 25, 27, 33, 71, 77, 79, 91, 92, 205.
- Van Severen, Gontran, Een en ander over Valentin Vaerwyck en de jongste geschiedenis van het Belfort, in Toerisme in Oost-Vlaanderen, jg. 31, nr. 4, Gent, 1982, pp. 85-92.
- De Sint-Lucasscholen en de neogotiek. Kadoc Studies. Leuven, 1988, o.a. p. 431.
- André Capiteyn, Gent in Weelde herboren, Wereldtentoonstelling 1913, Gent, 1988, o.a. p. 67.
- Bouwen door de eeuwen heen. Stad Gent. Delen 4 na, 4 nb, N-O en Z-W, 4 nc en 4 nd.
- Jozef De Geest, Campo Santoblommen, geplukt te Sint-Amandsberg, Gent, 1982, p. 55.

Van de Heer **Jean Bertrand** (Kortrijk) komt de volgende vraag :

Op 6 november 1872 werd tussen de vennoten Jean VANDERSCHELDEN, Joseph BERTRAND en Joseph VEESAERT een maatschappij opgericht met het doel een brouwerij uit te baten onder de firmanaam BERTRAND & VEESAERT; die brouwerij was gevestigd te Gent, Antwerpsestraat 62.

Die brouwerij ZOU nog bestaan hebben tot Wereldoorlog 1914-18, totdat de bezetter de koperen brouwketels zou opgeëist hebben.

Weet iemand meer over die brouwerij - hoelang werd er daar gebrouwd - werd de brouwerij door een andere opgeslorpt, zoja, wanneer en door wie?

De Heer **G. Walraedt** zit met volgende vragen :

Ik heb enige vraagjes aangaande de herbouwde gevel van het metsershuis, wel te verstaan die langs de kant van de Cataloniëstraat, die zo prachtig gerealiiseerd werd en waarover in ons tijdschrift n° 6 van 1991 een buitengewone gegronde studie verscheen.

Ziehier die vraagjes :

1) aangaande het heraldisch blazoen van de nering :

a) wat betekenen die "balken", glad aan de bovenkant, gebekt aan de binnenkant? Welke hoek vormen ze?

b) genoemde "balken" lopen naar een centraal punt (heraldisch gezien : de hoofdplaats), doch raken zich niet : het kruis zit er als het ware los tussen, gehouden op zijn horizontale lat. Kan dat de doorsnede van een toren voorstellen?

c) in de rechter "balk" is een moker afgebeeld, in de linker "balk" waarschijnlijk een beitel (of misschien een lat?) tussen beiden, in het midden van het rode veld : een truweel. (Beide eerste instrumenten zijn omlijnd met zwart; het truweel niet)

d) in voornoemde studie maakt men gewag van de kernspreuk der nering : "in alle metselarij past op u loot en zij". In het schild zie ik niets dat daar naar zou verwijzen.

e) aangaande de kleuren : de "balken" zijn in goud, zoals het kruis, de instrumenten in 't wit, het veld van het schild gans rood. Is daar een waarde aan te hechten?

- 2) aangaande de Maagd en Leeuw (etage boven het schild) had ik eerst gedacht dat het ging over de Maagd van Gent, maar vergelijking met de realisatie welke in 1919 aangebracht werd aan de hoek van het centraal postkantoor (hoek Koorenmarkt/Pakhuisstraat) - welke volgens Karel Haerens uitgevoerd werd op basis van een middeleeuws dokument) - is dat niet mogelijk : er zijn te veel verschillen tussen beiden. Dan vraag ik me af of het gaat over dezelfde Maagd aan wie ong. 150 jaar later, beeldhouwer Van der Linden de hoofdplaats gaf in zijn welbekend fresco (Ketelvest 16). Mocht dat zó zijn, dan verwijst deze Maagd naar de Heilige Moeder, maar dan vraag ik me af : en die gekroonde leeuw daarbij met linkerpoot op haar dij???
- 3) ik begrijp heel goed de argumentatie van schrijver van voorgenoemde studie dat men, eerlijkheidshalve, de vier gekroonden niet op deze gevel heeft willen aanbrengen, maar ik vraag me toch wel af of iemand een gedacht heeft welke bestemming de acht corbeilles (4 en 4 om het schild) hadden?

De volgende 5 vragen komen van de Heer Eddy Levis :

1. Op de wijk Houtjen te Wondelgem stond een kasteel dat oorspronkelijk toebehoorde aan Constant Ghuislain de Kerchove de Denterghem. Later ging het - waarschijnlijk door erfenis - over in handen van de familie de Hemptinne. Tijdens de bevrijding van Gent in 1944 had de Duitse generaal Daser er zijn hoofdkwartier. Het werd afgebroken in 1947. De concrete vraag is, welke tak van de de Hemptinnes kreeg het kasteel in bezit : Eugène of Alexander?
2. Een bestuurslid van een vaderlandslievende vereniging vertelde mij dat de opgeëisten van beide wereldoorlogen een eigen muziekstuk bezaten, "Z.A.B.-march" geheten. Heeft iemand daar een plaat of enige andere opname van of bezit iemand daarvan de muziek?
3. Zelf werk ik nog druk verder aan de samenstelling van mijn boek "**Wij zijn content mee een fluitse van ne cent - Een kijk op Gentse gebeurtefeesten**". Ik ben nog druk op zoek naar getuigenissen, documenten en vooral fotomateriaal i.v.m. kiskesstoet, kinderstoet, muziekkorpsen, maat-

schappijen, vaderlandslievende plechtigheden, groepen, versierde café's en handelszaken, individuele verkleedden, volksspelen, zoals luupkoers, zak-luupe, lepelkoers, petoaterkoers, koers op drij biene, schoene roape, tonneke rolle, tonneke luupe, kiskeskoers, blokskes voage, valiezekoers, velokoers, trottinettekoers, eierkoers, kurtwoagekoers, mandekoers, puijekoers, rijnksmijte, muilesmijte, kuipke steke, mastklimming, eierkloppen, wit en zwart, siroopbijten, voage zonder lache, potse stampe, rijspap ete om ter miest, malkoar rijspap doen ete, appelbijte, mastellebijte, kuurdeke danse, hoepele, flaskes vulle, droadses ete, verklede stoppage, rijnksteke, blende kalle, vijnkezettijngje, wedstrijd pijproken, crochetwedstrijd,... Koffietafel, cafébezoek, kaartingen, straatmuziekanten, makronkasse, ijskreamventer, straatzangers, appeltsoeze en kroakemandelverkopers, zierluipers, straatfotograaf, miss braderiëverkiezing, sinterklaasfeesten, geboorte- en overlijdens"feesten", huwelijksverjaardagen (gouden & zilveren bruiloft,...), decoratiefeesten, viering 50 jaar jonkman (jongedochter), huldgingen allerlei, viering van eeuwelingen, enz... Ook allerlei sportmanifestatie t.g.v. buurtfeesten zoals cyclobal e.d. Er moet zeker nog wat in Uw oude schoendoos, fotoalbum of dat van meetse of peetse zitten. Zoeken dus! Schenkingen worden in dank aanvaard. Bruiklenen keren zeker binnen de kortste keren bij de eigenaar terug. Wie nog iets bezit waar ik niet aan gedacht heb : graag een seintje.

4. Onlangs kreeg ik een telefoontje van Dhr. Van Heuverzweyn (Ik ben niet zeker van de schrijfwijze) i.v.m. het straatnamenartikel in G.T. 1992 nr. 2 p. 113. Hij wist mij een en ander te vertellen over de naam **HERRY**. Ik probeer hier ons telefonisch onderhoud zo getrouw mogelijk weer te geven : De Herrystraat bevindt zich te Langerbrugge langs het kanaal in de omgeving van de elektrische centrale. Ambtshalve heeft Dhr. Van Heuverzweyn te maken gehad met Dhr. Herry die toen Ingenieur-Directeur-Generaal was van de elektrische centrale E.B.E.S. te Langerbrugge. Wij schrijven ongeveer 1928-30. Het onderhoud betrof onderhandelingen i.v.m. het gebruik van een staatsaanlegkaai te Langerbrugge, waarvoor een zekere vergoeding moest betaald worden. De onderhandelingen gingen door in de bureaus van E.B.E.S. aan het Zuidpark in het gebouw van het nu afgebroken "Hôtel de la Paix" (toen hoofdzetel). Dhr. Van Heuverzweyn kent evenwel de voornaam van Dhr. Herry niet maar verwijst naar oud personeel van het hoger kader van E.B.E.S. dat misschien nog de voornaam kent. Dhr. Van Heuverzweyn veronderstelt dat er misschien nog wel mensen op hoge leeftijd - net als hijzelf - in leven kunnen zijn.
5. Wie kent het vervolg op dit Gents liedje?

HET LEUGENIRSGAZETSE

Ge zul mij zeeker vroege
Wel Pierke wa stoat er

In de gazette vandoag?
Luistert, want ik begin :

Op 't iest blad gekoome
Doar vind ek polletiek
Van alle schurkestreeke
Nen duudlsag mee ne riek
Een meisse es goan vliege
Mee 't geld van heur madam
Een kind sprongd' uit zijn wiege
En liept onder nen tram.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

De Heer **Herman Hollanders** schrijft ons het volgende :

In verband met de artikelen over het huis "De Gekroonde Hoofden" wil ik ook een steentje bijdragen.

U schrijft : de heer David Maes heeft de zaak uitgediept; maar ik vind nog niet diep genoeg.

Mijn gegevens komen grotendeels uit een boek, geërfd van mijn schoonvader, tevens oud-lid van uw vereniging, de heer Vandevaire Gerard. Het bewuste boek heet : Johanna van Constantinopel, gravin van Vlaanderen en Henegouwen, haar leven haar regering vooral in Vlaanderen door dr. Theo Luykx (1946 S.B.).

U schrijft : Johanna XIX gravin van Vlaanderen huwt Ferrand van Portugal die meteen ook de titel van graaf van Vlaanderen krijgt en hem gebruikt ook!

Hier zou ik nog het volgende inlassen :

Ferrand overlijdt in 1233. Dan regeert Johanna, als weduwe, alleen gedurende vier jaar.

In 1237 huwt Johanna voor de tweede maal met Thomas van Savoye die hierdoor ook de titel van graaf van Vlaanderen en Henegouwen krijgt en gebruikt.

Reeds in september 1237 is er een akte (of afschrift) van Thomas, Graaf van Vlaanderen en Johanna, Gravin van Vlaanderen zijn echtgenote. Zo zijn er nog vijf akten in 1238, drie in 1239 enz. tot 1244. Deze Thomas was uit op geld en andere minder fraaie zaken maar is niettemin zeven jaar Graaf van Vlaanderen geweest! (XXe?)

Bij de dood van Johanna wordt haar jongere zuster Margareta (officiëel gehuwd geweest met Willem van Dampierre, overleden in 1232) XXe Gravin

van Vlaanderen met de hulp van de oudste "officiële" zoon Willem van Dampierre van 1244 tot 1251, dan sterft Willem. Pas dan helpt de tweede zoon Gwijde van Dampierre zijn moeder tot 1279. Vanaf 1279 regeert Gwijde van Dampierre alleen als officiële XXI Graaf van Vlaanderen.

Nog een opmerking over Margareta.

Na het huwelijk van haar zuster Johanna wordt Margareta in 1212 (10 jaar oud) onder de "bescherming" van Burchard van Avesnes (40 jaar) geplaatst in Namen. (hij was een zeer belangrijke Henegouwse edele)

Uit die "bescherming" worden twee kinderen geboren Jan (4/1218) en Bou-dewijn van Avesnes (9/1219).

Na tussenkomst van tenminste twee pausen wordt het "huwelijk" als niet bestaand verklaard.

In 1219 wordt Burchard gevangen genomen en wordt hij gedurende tenminste twee jaar opgesloten in Gent, op bevel van Johanna. In 1223 huwt Margareta dan officieel met Willem van Dampierre. Ziedaar in het kort wat ik dacht dat er nog bij kon.

In verband met de Pieter De Keyserestraat ontvingen wij het volgend schrijven van de Heer **Ronald De Buck** :

In G.T. 1992 nr. 2, blz. 111, vraagt dhr. Arthur De Decker zich af of 1573 de overlijdensdatum kan zijn van de drukker Pieter De Keyser. Mijns inziens niet, daar op de grafsteen, in het Museum voor Stenen Voorwerpen bewaard, in zeer verweerde toestand het volgende staat vermeld : "pieter de keyser filius pieters". Bijgevolg mag worden verondersteld dat de grafsteen hoogstwaarschijnlijk werd gekapt voor de zoon van de drukker. In het Stadsarchief van Gent vond ik in de "Nota's Van Werveke" (684 VW Wijn-schrodgers) een transcriptie uit een archivalisch document die beweert, dat de watering onder het wijnschrodgershuis aan de Kraanlei, in cijns werd gegeven, op 6 mei 1558, aan Pieter De Keyser filius Pieters. De nabijheid van het huis Cranenburch, op de hoek van het Sint-Veerleplein en de Kraanlei, waar de drukker gewoond heeft, mag zeker in verband worden gebracht met de cijnstoeckenning. Pieter filius Pieters van de cijnstoeckenning en Pieter filius Pieters van de grafsteen mogen, rekening houdend met de chronologische opvolging van de beschikbare data, naar alle waarschijnlijkheid met een en dezelfde persoon vereenzelvigd worden. Tot die bevinding kwamen ook Marie Christine Laleman en Daniel Lievois in hun publicatie "7 bruggen", dd. 1987, blz. 72.

Van de Heer **Erik Dekeyser** komen de volgende opmerkingen :

Betreft G.T. 21e jaargang nr. 2, 15 maart 1992.

HENRICUS BRACQSTRAAT

Ik vraag me of of men bij de aanpassing van de straatnamen in 1981, hier geen vergissing heeft begaan, door de Bracqstraat te noemen naar de meest be-

kende, nl. Mgr. Henricus Bracq, bisschop van Gent.

Ik denk dat men hier verward heeft en men de straat moest noemen naar Kanunnik Jules Bracq, gewezen algemeen bestuurder der Zusters van de Visitatie, geboren te Gent op 3 februari 1835 en er overleden op 26 juni 1910, en naar wie - me dunkt - die straat tot dusver genoemd was. Deze straat werd aangelegd in 1902 door het domein van Kan. Jules Bracq.

WILLEM TELLSTRAAT

Genoemd naar een gelijknamig lokaal van een schuttersmaatschappij die daar tot 1861 gevestigd was, en niet direct naar de legendarische Zwitserse volksheld.

PIETER DE KEYSERESTRAAT

Op blz. 111 schrijft de auteur : ...Daar zijn vader Arend de Keysere... overleed in 1490...

De vader van Pieter de Keysere was Jan en niet Arend.

Er bestaat trouwens geen enkel familieverband tussen Arend de Keysere - de eerste drukker te Gent (1450-1490) en Pieter de Keysere (1511-1559). Er bestaat ook (nog) geen verwantschap tussen Pieter de Keysere en Robert de Keysere, een andere Gentse drukker (1470-1532).

In die periode leefde te Antwerpen ook nog een naamgenoot-drukker, Maarten de Keysere (1500-1536).

BIBLIOGRAFIE

Het 45e deel van de nieuwe reeks (1991) "**Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent**" is verschenen.

Als wetenschappelijke bijdragen over Gent komen wij de volgende onderwerpen tegen :

- Het "Sente Jacopshuus up Nieuwland" te Gent. Godshuis of politieke instelling? (ca. 1257-1540)
- Secular Charisma, Sacred Power : Rites of Rebellion in the Ghent Entry of 1467.
- Een nieuwe kijk op de middeleeuwse glasschilderkunst te Gent. De vondst van glasraamfragmenten uit het Pand.
- Het archief van de priorij Onze-Lieve-Vrouw Ten Hove te Waarschoot, later te Gent (1445-1796) en zijn mogelijkheden voor de historiografie.
- De Luitenant-Civil van de Indaginghe te Gent en te Dendermonde. Vorstelijke rechtbanken voor verbintenissen in Vlaanderen (16e-18e Eeuw).
- De Notabelen van het Eerste Keizerrijk (1804-1814). Het Schelvedepartement.

Het klassiek sluitstuk is de "Bibliografie van de Geschiedenis van Gent 1990-1991" die niet minder dan 255 items bevat.

Deze "Handelingen" kosten 600 fr., maar de leden van de "Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent (die volgend jaar haar 100-jarig bestaan viert) krijgen dit 248 bladzijden tellend boek gratis. Wie in de toekomst deze jaarlijkse publicatie thuisbezorgd wil ontvangen kan zich lid laten maken door het bedrag van 500 fr. over te schrijven op Rekening 000-0370680-43 van de M.G.O.G.

In ons Januari-nummer 1992 - Nr. 1 vermeldden wij op pp. 46-47 dat, ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de school in de Van Monckhovenstraat, een gedenkboek zou uitgegeven worden.

Dit boek van Mark Rummens dat de titel meekreeg "Honderd Jaar Stedelijke Basisschool Désiré Van Monckhoven 1892-1992" is nu verschenen. Voor meer details over de inhoud verwijzen wij naar ons Januari-nummer. Deze die vóórintekenden en slechts 475 fr. betaalden hebben een goede zaak gedaan. Dit is evenwel geen catastrofe voor de "vergeetachtigen", want dit 222 bladzijden tellend boek met meer dan 80 foto's, is de huidige prijs van 550 fr. zeker waard.

In het hoofdstuk waarin oud-leerlingen van deze school behandeld worden, is men verrast heel wat bekende namen tegen te komen, zoals Leo De Budt, Norbert Schepens (Nojorkam), Robert Van Cauwenberghe, Romain Deconinck, Prosper De Smet (Polke Pluym), Rik Lanckrok, Germain Roels, Guy Verhofstadt, Jérôme Rieux, Michel Steels, Jacques Vandersichel, enz. Wij kunnen ons niet inbeelden dat oud-leerlingen van deze school zich het boek niet zouden aanschaffen. Voor hen is het absolute "must", voor de anderen blijft het een interessant document over een Gents onderwerp.

Het boek is nog te verkrijgen, maar niet wachten is de boodschap, het grootste deel van de oplage is al verkocht en er wordt geen 2e druk voorzien.

Pro memorie : Prijs = 550 fr. Te betalen op Rekening 001-2284108-28 op naam van "100 Jaar SBS Van Monckhoven" - Gent.

AMSAB publiceerde onlangs een verzorgd gedrukte, 56 pagina's tellende brochure van het formaat 29,5 x 21 cm., getiteld "De Kollebloem 1950-1990. Vrij groeiend, vrolijk Rood."

Deze brochure geeft de uitgebreide historiek van het speelplein voor Gentse arbeiderskinderen te Heusden. Niet allen speelplein, maar al wat daar komt bij kijken, zoals clublokaal, eetzaal, infirmerie, overdekte speelplaats, enz.

Ook dit is natuurlijk een stukje Gentse geschiedenis, aantrekkelijk gemaakt door meer dan 60 foto's.

Prijs : 200 fr. Te bekomen bij AMSAB - Bagattenstraat 174.

H.C.

GENSCHE PRAOT

Ter intentie van onze nieuwe lezers : "Die verhâolijnskes" werden geschreven door de in 1865 in Gent geboren Jan Cleppe.

Zij verschenen voor het eerst in het "Zondagsblad" van "Vooruit" in de jaren 1927-1928.

Den dokter Broekman hao zuust en dame uitgelfied, in hij wildege zijn deure wêere toeslâon, aos al mee ne kîer Jan Vijncke binnesprong, die mee zijn twêe handen op zijnen buik hem stond te krijnkele gelijk ne paolijnk.

- Dokter! riept hij ezûu, ge meug het nie kwaolijk pake da 'k ezûu zonder komplemente binnen sprijnge, mâor 'k en kan nie mîer vûurt!

- Allee, jongene, zeid den dokter, blijf bij u zinne, wa schilt er?

- 'k Ben om te beste, zei Jan. Dat es toch e spel, dokter, aos ne meinsch zij waoter moe mâoke in aos ge nie en keunt.

- Allee, zeid den dokter, kom mâor lanst hier in hij gaf hem nen bassijn. Probeer ne kîer, zeid hij.

Jan bezag diene schûunen bassijn; hierin, Dokter? vroegt hij.

Jao, jao, zeid den dokter; allee kameraod, en geneert u nie.

Jan gieng aan den trok in op îen, twêe, drije was den bassijn bijkans strûupende vol.

- Merci, zei Jan mee ne zucht; 'k ben blijde da 'k het kwijt ben.

Den dokter stond hem stom te bezien.

- Wat es da veur e lolleke? zeid hij. Ge pist bijkans g'hîel mijnen bassijn vol in ge zegt da g'eu waoter nie en keun maoke?

- Zoedet gij rieskeere, menhîere den dokter, zei Jan, mee twêe azenten achter u gat?

AANVULLDENDE LEDENLIJST

- 2770. Rohaert E., Muinkkaai 52, 9000 Gent
- 2771. Mw. Baes A, Maurice Verdoncklaan 34, 9050 Gentbrugge
- 2772. Walgraeve M., Hof van Mols 30, 2610 Wilrijk
- 2773. De Kezel W., Van den Heckestraat 103, 9050 Ledeberg
- 2774. Van Haverbeke E., Christinastraat 2 bus 5, 8400 Oostende
- 2775. De Ly Fr., Emiel Moysonlaan 54, 9000 Gent
- 2776. Van Langeraert N., Kouterstraat 255, 9070 Destelbergen
- 2777. De Schinckel L., Pelikaanstraat 16, 9000 Gent
- 2778. Bertrand J., Gordunakaai 76, 9000 Gent
- 2779. Steelandt R., Kunstlaan 19, 9000 Gent
- 2780. Dr. Vandemoortele M., Martelaarslaan 331, 9000 Gent
- 2781. Snoeck P., Ieperleedstraat 8, 8432 Leffinge
- 2782. Mw. Jacobs Fr., Karel de Stoutestraat 98, 9000 Gent
- 2783. Schietecatte G., Steenakker 54, 9000 Gent
- 2784. Houwen A., Aaigemstraat 38, 9000 Gent
- 2785. Terryn W., Vriendschapstraat 1, 9040 Sint-Amandsberg
- 2786. Vervaeet W., Ledebergstraat 57, 9050 Ledeberg
- 2787. Detaeye E., Grensstraat 141, 9032 Wondelgem
- 2788. Mestdagh W., Heiebreestraat 93, 9031 Drongen
- 2789. Mej. Verloove Fr. Charles de Kerchovelaan 317, 9000 Gent
- 2790. Wauters J., Melkweidestraat 9, 9030 Mariakerke
- 2791. De Jaeger M., Serafien Van Cauwenbergelaan 26, 9032 Wondelgem
- 2792. Mw. Vanden Abeele E., August Van Geertstraat 92, 9040 Sint-Amands-
berg
- 2793. Mw. Vanalboom H., Snepkaai 8, 9000 Gent
- 2794. Mw. Devloo A., Tinnenpotstraat 43, 9000 Gent
- 2795. Gemeentelijke Archiefdienst, Postbus 17, NL-4570 AA Axel
- 2796. Van Emmelo J., Gerardstraat 8, 9040 Sint-Amandsberg
- 2797. Van Cleven P., Distelstraat 51, 9000 Gent
- 2798. Peeters M., Binnenweg 81, 9050 Ledeberg
- 2799. D'Haese P., Hoogstraat 41, 9000 Gent
- 2800. Cochet V., Roeispaanstraat 23, 9000 Gent
- 2801. Sarens J.-P., Nieuwevaart 265, 9000 Gent
- 2802. Serlippens S., Heidebergenpark 4, 9830 Sint-Martens-Latem
- 2803. Van Moeffaert E., Moerbezielaan 23, 9032 Wondelgem
- 2804. Minnaert H., Saksenboomstraat 18, 9890 Gavere
- 2805. Verdonck F., Nederpolder 7, 9000 Gent
- 2806. Mw. De Roo K., Eikenmolenwijk 37, 9820 Merelbeke
- 2807. Mw. Stijns S. Coupure Links 457, 9000 Gent